

T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİMDALI

Tuba ERTEK

10.SINIF COĞRAFYA DERS KİTABININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ TÖNETİCİSİ

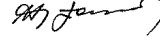
Doç.Dr. Mehmet ZAMAN

ERZURUM-2010

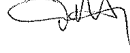
TEZ KABUL TUTANAĞI
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu alışma Edebiyat Fakültesi Coğrafiya Anabilim Dalı'nda jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mehmet ZAMAN
Danışman/Jüri

Yrd. Doç. Dr. Cemal SEVİNDİ
Jüri

Yrd. Doç. Dr. Mete ALIM
Jüri

Yukarıdaki imzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir. 03.03.2010

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT	IV
ÇİZELGELER DİZİNİ	VI
ŞEKİLLER DİZİNİ	VII
KISALTMALAR	VIII
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1.GİRİŞ	1
1.1. Coğrafya Ders Kitapları Ve Önemi.....	2
1.1.1. Ortaöğretimde coğrafya ders kitaplarının yeri ve önemi.....	2
1.2. Ders Kitabının Öğretimdeki Yeri.....	4
1.2.1. Ders kitabı öğretim programı ilişkisi.....	4
1.2.2. Öğretim hedef- davranışları ve ders kitabı.....	5
1.2.3. Öğretimin içeriği öğrenme-öğretme durumları ve ders kitapları.....	6
1.2.4. Öğretimi değerlendirme ve ders kitabı.....	7
1.3. Coğrafya Öğretim Programı.....	8
1.3.1. 2005 Öncesi coğrafya programlar hakkında genel bilgi.....	8
1.3.1.1. 1941 Lise coğrafya müfredat programı.....	9
1.3.1.2. 1973-1983 Yılları arasında uygulanan coğrafya müfredat programı:.....	11
1.3.1.3. 1983-1992 Yılları arasında uygulanan coğrafya müfredat programı:.....	12
1.3.1.4 1992’den sonra uygulanan coğrafya müfredat programları.....	15
1.3.1.5 Ders geçme ve kredi sistemi dönemindeki değişiklikler.....	15
1.3.2 2005 Coğrafya Programı.....	17
1.3.3. 2005 Öncesi Programlar ve 2005 Programı Arasında Farklılıklar.....	19
1.3.4. Türk Milli Eğitiminin Amaçları.....	20
1.3.5 Coğrafya Dersi Öğretim Programının Genel Amaçları.....	21
1.3.6. Programın Temelleri.....	21
1.3.6.1. Beceriler.....	22
1.3.6.2. Kavramlar.....	22
1.3.6.3. Değerler ve tutumlar.....	22
1.3.7. Programın içeriği.....	23

1.3.8. Programın vizyonu.....	24
1.3.9 Programın ilkeleri	24
1.3.10 Coğrafya programı öğrenme alanları ve kazanımları	25
1.4. Ders Kitabı Standartları	31
1.4.1. Ders kitaplarının nitelikleri.....	31
1.4.2. Ders kitabında bulunması gereken bilgiler	37
1.4.3. Ders kitaplarının görsel düzen açısından önemi	42
İKİNCİ BÖLÜM	46
2. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	46
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	50
3. YÖNTEM.....	50
3.1 Araştırmanın Amacı	50
3.2. Araştırmanın Modeli:	50
3.3. Evren ve Örneklem:.....	51
3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları:	51
3.5. Verilerin Toplanması:.....	51
3.6. Verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması:.....	52
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	53
4. BULGULAR VE YORUMLAR	53
4.1. Biçimsel Görünüm	53
4.2. Bilimsel İçerik	58
4.3. Öğrenme, Öğretme, Ölçme ve Değerlendirme.....	62
4.4 Dil ve Anlatım	64
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	69
KAYNAKLAR	72
EKLER.....	77
ÖZGEÇMİŞ.....	83

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

10.SINIF COĞRAFYA DERS KİTABININ İNCELENMESİ

Tuba ERTEK

Danışman: Doç.Dr. Mehmet ZAMAN

2010-SAYFA:83

Jüri: Doç. Dr. Mehmet ZAMAN

Yrd. Doç. Dr. Cemal SEVİNDİ

Yrd. Doç.Dr. Mete ALIM

Ders kitapları; en yaygın kullanılan materyallerdir. Bu nedenle öğretim sürecine önemli ölçüde yön vermektedirler.

Bu çalışmanın amacı, 10. sınıfta okutulmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı'na hazırlanmış olan coğrafya ders kitabının; içerik, biçimsel görünüm, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme açısından incelenmesine dayanmaktadır.

Çalışmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Hazırlanan anket 45 coğrafya öğretmenine uygulanmıştır. Anketin güvenilirliği Cronbach Alpha katsayısı yöntemi ile 0,79 olarak hesaplanmış ve ayrıca seçilen örneklemin evreni temsil ettiği var sayılmıştır.

Ankete katılan coğrafya öğretmenleri, ortaöğretim 10. sınıf coğrafya ders kitabının içerik bakımından yetersizliği ve bilişsel düzeyde birtakım sorunların mevcut olduğu görüşündedir.

Anahtar kelimeler: Ortaöğretim, Coğrafya, 10. sınıf Coğrafya Ders Kitabı, İnceleme

ABSTRACT
MASTER THESIS
THE INVESTIGATION OF THE SECONDARY SCHOOL 10th CLASS
GEOGRAPHY TEXTBOOK

Tuba ERTEK

Supervisor: Assoc Prof. Dr. Mehmet ZAMAN

2010-PAGE: 83

Jury: Assoc. Prof. Dr. Mehmet ZAMAN

Assist. Prof. Dr. Cemal SEVİNDİ

Assist. Prof. Dr. Mete ALİM

Course books are the most educational tools for the teachers and students. Thus, they affect education heavily.

The aim of this study is based on the investigation of criteria used for content, formal appearance, measurement and valuation, language and expression in geography course book prepared by Ministry of national Education and used for the 10th grade of the secondary education.

Both qualitative and quantitative research methods were used in this study. The questionnaire applied to 45 geography teachers. The reliability coefficient of the questionnaire was calculated as 0,79 by Cronbach's alpha coefficient method and it was supposed that the samples which are chosen represent the universe.

Geography teachers did not think that 10th grade of the secondary education geography course book had appropriate content and they found that there were problems in the cognitive levels of course book.

Key Words: Secondary education, Geography, 10th Grade Geography Course Book, Investigation

ÖNSÖZ

Ders kitapları, öğretim süresince sınıf içindeki aktivitelere yön veren, öğretmenlerin neler öğreteceğini belirleyen önemli bir kaynaktır. Kullanılan ders kitabının niteliği, öğretimi etkileyen temel etkenler arasında yer almaktadır. Öğretmenlerin derslerinde çok sık kullandıkları ders kitabını bir müfredat gibi kabullendikleri bilinmektedir. Bu nedenle kitabın niteliği daha da önem kazanmaktadır.

Bu çalışmada 10. sınıf Coğrafya ders kitabı, bazı standartlara ve Coğrafya öğretmenlerinin görüşleri de alınarak, çeşitli özellikleri açısından incelenmeye çalışılmıştır. Tezimin bu seviyeye gelmesinde büyük emeği olan Danışman hocam Doç. Dr. Mehmet ZAMAN başta olmak üzere hocalarım Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÖZDEMİR, Yrd. Doç. Dr. Mete ALIM, Yrd. Doç. Dr. Cemal SEVİNDİ, Prof. Dr. İhsan BULUT, Prof. Dr. Saliha KODAY, Prof. Dr. Hayati DOĞANAY, Prof. Dr. Kenan ARINÇ, Yrd. Doç. Dr. Zeki KODAY' a şükranlarımı sunarım.

Tez çalışmam sırasında yardımlarını esirgemeyen Abdülhakim ÖNAL ve Canan ALBEZ'e teşekkürlerimi iletmek isterim.

Erzurum 2010

Tuba ERTEK

ÇİZELGELER DİZİNİSayfa No

Çizelge 1.1. 1941 coğrafya müfredat programına göre derslerin dağılışı.....	10
Çizelge 1.2. Modern programlarda derslerin dağılımı	12
Çizelge 1.3. 1983-1987 ortaöğretim coğrafya müfredat programının sınıflara dağılımı	14
Çizelge 1.4. 1987-1988 ortaöğretim coğrafya müfredat programının sınıflara dağılımı	14
Çizelge 1.5. Coğrafya dersi öğretim programının temel eksenleri	26
Çizelge 1.6 Coğrafya dersi öğretim programında neler var?	30
Çizelge 4.1. Ders kitabı biçimsel görünüm ile ilgili bulgular	56
Çizelge 4.2. Ders kitabı bilimse içerik ile ilgili bulgular	60
Çizelge 4.3. Ders kitabı öğrenme, öğretme, ölçme ve değerlendirme ile ilgili bulgular	63
Çizelge 4.4. Ders kitabı dil ve anlatım ile ilgili bulgular	65

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No

Şekil 1.1. Coğrafya dersi öğretim programının çatısı 27

KISALTMALAR

UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

Yeni bilgilerin üretilmesi, insanlığın var oluşundan beri devam eden bir süreçtir. Üretilen bilgileri saklamanın en yaygın ve güvenilir yolu ise kitaplardır. Günümüzdeki eğitim uygulamalarında da önemli bir yer tutan kitap, yaygın olarak kullanılan temel bilgi kaynağıdır (Keser, 2004, s;261). Kitabın sözlük tanımı; bir kenarından birleştirilerek dışına kapak takılmış yani ciltlenmiş, (kâğıt, parşömen vb malzemedden üretilmiş) üzeri baskılı sayfaların toplamı olarak açıklanmıştır (www.tdkterim.gov.tr). Kitap, UNESCO tarafından “kapakları dışında en az 49 sayfa olan, süreli niteliği bulunmayan, basılmış yayın” şeklinde tanımlanmıştır (Ceyhan ve Yiğit, 2005). Matbaanın icadı ve kâğıdın kullanılmasıyla birlikte kitap basımı yaygınlaşmıştır. Bu şekilde insanoğlunun kuşaklar boyunca ortaya çıkardığı ve naklettiği bilgiye, yeryüzünün herhangi bir yerindeki insanın erişiminin yolu açılmıştır. Öztürk’ ün (2005) belirttiği gibi o zamandan günümüze dek ders kitapları eğitim ortamları için en temel basılı materyal olarak görülmüştür. Ulaşılabilen kaynaklara göre, ders kitabını ilk olarak Mısır’da M.Ö 4000 yıllarında Papirüs Rölesi üzerine yazılıp çizilmiş matematik, tıp ve düzlem geometri ile ilgili olarak ortaya çıktığı söylenebilir (Kaya, 2002, s;9, Tekışık,1986, s; 1-3). Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmenliği’nde ders kitabını, “her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak olan, konuları öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış, öğrenim amacı ile kullanılan basılı eser” olarak tanımlanmaktadır (Tebliğler Dergisi, 1995, s;1). Toprak (1993) ders kitaplarını eğitim programlarındaki derslerin içeriği ile ilgili bilgileri öğrencilere sunan, pekiştirme, sınava hazırlama ve öğrenme hızlarına uygun çalışma olanağı sağlayan kullanışlı bir materyal örneği olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda ders kitapları en önemli eğitim girdilerinden biridir. Bu belirlemeler doğrultusunda, ders kitabını bir eğitim programında yer alan hedef, içerik, öğretme-öğrenme süreci ile ölçme değerlendirme boyutlarına uygun olarak hazırlanmış ve öğrenme amaçlı kullanılan basılı bir öğretim materyali olarak tanımlayabiliriz. Ders kitapları, öğretme-öğrenme sürecinde özellikle planlı eğitim uygulamalarında öğrencilerin neler öğreneceğini ve öğretmenlerin ise neler öğreteceğini önemli ölçüde etkileyen bir kaynaktır. Ders kitapları, hem formal hem de informal eğitim etkinliklerine yönelik kararlar üzerinde de önemli etkilere sahiptir. Bu etkilerde ders kitaplarına okul programlarının amaçlarının gerçekleştirilmesinde önemli bir yer

edindirmektedir. Öğretiminin, gerçekleşmesi için öğretim araçlarına ihtiyaç vardır. Araç-gereçler, öğretme işinin niteliğini oluşturan temel unsurlardan biridir. Öğretim araçları, öğrenenlerin gerekli davranışları kazanmasında en önemli işlevi yerine getirir. Öğrenmenin zamanında gerçekleşmesi, ekonomik olması ve öğrenme ortamının sağlıklı bir şekilde oluşmasında eğitim araçlarının faydası tartışılmaz bir gerçektir.

Ders kitapları ise; çocuğun birinci derecede ilgi ve gereksinimlerini karşılaması yönünde özel yerleri ve önemleri olan eğitim öğretim süreçlerinin vazgeçilmez temel birimleri araç-gereçleri olarak kabul edilir. Ders kitabı bir dersin öğretimiyle ilişkili olarak hazırlanan veya seçilen bir kitaptır. Başka bir ifadeyle ders kitapları, bir ders içinde kullanılan ve o dersin süreç içinde gelişmesine, o dersin bilgi ve uygulamaya, yaşama dönük açılım ve yayılım deseni kazanmasında rol oynayan, ana çekirdek rolündeki araçlardır (Topses, 2001, s;1). Benzer bir anlamda ölçülere göre incelendikten sonra belirli bir okul, sınıf ve ders için öğretmen ve öğrencilere temel kaynak olarak önerilen bir kitaptır (www.tdkterim.gov.tr).

Ders kitabı, gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde her zaman önemli bir eğitim aracı olmuştur. Örneğin; Japonlardan bazıları ders kitaplarını bir toprak parçası kadar değerli bulmuşlardır. Önceleri Japon öğretmenler, okulda derste iken depresyon olduğunda, kurtarılması gereken öncelikler arasında kitapları da belirlemişlerdir. Günümüzde ise Japonlar, ders kitaplarını öğretim için temel kaynak olarak göstermektedirler. Amerika Birleşik Devletleri'nde de ders kitaplarının önemli bir yeri vardır. Shannon'un yaptığı bir araştırmaya göre, öğrenciler sınıftaki zamanlarının yaklaşık % 80 'ini ders kitapları ve ders kitaplarıyla ilgili etkinliklere harcamaktadır. Diğer taraftan Türkiye'de de ders kitapları, temel bir bilgi kaynağı olup derslerde en çok kullanılan materyallerden birisidir (Kılıç, 2001, s;1).

1.1. Coğrafya Ders Kitapları Ve Önemi

1.1.1. Ortaöğretimde coğrafya ders kitaplarının yeri ve önemi

Öğretim sürecinde ders kitapları en çok kullanılan materyallerdir. Ders kitapları, bir dersin müfredat programındaki yerine göre konuların yazılmasıdır. Bu konular yazılırken her sınıfın seviyesine göre belirli amaçlar doğrultusunda yapılmaktadır. Amaçlar, konuların özelliğine göre Türk Milli Eğitim Siteminin prensipleri

doğrultusunda olmaktadır. Coğrafya Ders Kitapları; diğer ders kitapları gibi yurdun dört bir yanında her dereceli okulda öğretim birliğini sağlayan en önemli araçtır.

Coğrafya Ders Kitapları her şeyden önce Türk Milli Eğitim Sistemi'ndeki temel amaçlara uygun olarak, öğretim seviyesine göre, teferruattan uzak, akıcı bir üslup ile anlaşılır bir şekilde, öğrencinin duyu organlarına hitap edecek şekilde ve günlük yaşantıya uygun olarak yazılmalı ve basılmalıdır.

Coğrafya dersi, Milli Eğitim sistemimizdeki temel derslerden biri olarak, ilkokuldan lise son sınıfa kadar çok değişik dersler içinde ve bağımsız bir ders olarak okutulmaktadır. Coğrafi bilgiler ilköğretim birinci kademedede Hayat Bilgisi ve Fen Bilgisi içerisinde, ikinci kademedede ise Sosyal Bilgisi dersi içinde verilirken, ortaöğretim de bağımsız bir ders olarak okutulmaktadır. İlk ve orta öğretim birlikte düşünüldüğünde oldukça uzun bir süre coğrafya eğitiminin gençlerimize aktarıldığı açıktır. Bu durumda ilköğretimden başlayan coğrafya eğitiminin kaliteli olması da her derste olduğu gibi Coğrafya dersi için de ders kitabının öğrenciye kazandırılması gereken davranışları içinde barındırması açısından önemlidir.

Coğrafya dersi sınıf ortamına kolayca taşınabilen bir ders değildir. Bu nedenle coğrafya ders kitabı eğitim programındaki amaçlar, içerik, etkinlikler ve değerlendirme özelliklerine uygun bilgiler sırayla yer almaktadır.

Coğrafya ders kitapları, öğretim sürecini takip etme, ödevlendirme, öğrenci değerlendirme açısından kolaylaştırmaktadır. Öte yandan biçimsel özellikler ders kitaplarının içeriği, dil ve anlatım, okunabilirlik ölçütleri öğretim sürecini etkileyen hususlardır. İstenilen niteliklere sahip bir Coğrafya ders kitabı toplumsal ve evrensel değerleri içinde barındıran çağdaş değişme ve gelişmeleri yansıtan kuru bilgilerden uzak öğrenci ilgisini uyandıracak öğeleri kapsayan etkili bir materyal olması açısından da önem arz etmektedir.

Coğrafya ders kitapları, öğretmenlik deneyimine sahip konu uzmanlarınca yazılmalıdır. Konu uzmanlarınca yazılmayan ders kitaplarında bilimsel hatalar ve pedagojik yanlışlıklar içerebilmektedir (Alım, 2009, s;646)

Coğrafya ders kitaplarının, öğretim bilgisi ilkelerine uygun olarak hazırlanmaları zorunlu olmakla beraber yeterli değildir. Bu grup ders kitaplarının pedagojik değerleri, içeriklerindeki görsel malzeme ile ölçülür. Bunların başlıcaları amaca uygun haritalar,

veri tabloları, grafikler, kesitler, profiller, fotoğraflar... olarak burada hatırlanabilirler. Öğretici olduğu kabul edilen bu şekiller mutlaka yer alır (Doğanay, 2002, s:224)

1.2. Ders Kitabının Öğretimdeki Yeri

1.2.1. Ders kitabı öğretim programı ilişkisi

Öğretim Programı, öğrencilere bir plana göre kazandırılması istenilen öğrenim yaşantılarının tümünü kapsayan programdır (www.tdkterim.gov.tr).

Kitaplar, öğrencilere öğretim programları ile ilgili konularda bilgi sağlayan, belirli ipuçları veren onlara toplumun istediği davranışları kazandıran, araştırma ve inceleme yapmaya yönlendiren, en uygun öğretme ve öğrenme olanağı sunan araçlardan birisidir (Demirel ve Kıroğlu, 2005, s;1). Buna bağlı olarak; herhangi bir kitabın ders kitabı olarak nitelendirilmesi, ilgili dersin programıyla örtüşüp örtüşmediği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla programdaki hedef ve davranışların (kazanımların) gerektirdiği strateji, yöntem ve teknikleri uygulamaya uygun bir araç demektir. Bu açıdan bakıldığında ders kitabı, birçok aracın işlevini yerine getirme durumunda olan bir araçtır. Ayrıca; ders kitapları, hem formal hem de informal eğitim etkinliklerine yönelik kararlar üzerinde de önemli etkilere sahiptir. Bu etkiler ders kitaplarına okul programlarının amaçlarının gerçekleştirilmesinde önemli bir yer edindirmektedir. İyi bir ders kitabı programından etkilenen herkese programın diğer boyutları hakkında fikir veren materyallerdir. Örneğin; bir öğrenci kitap aracılığıyla programının amacından, kendisinin öğrenmesi gereken muhtevadan haberdar olur. Bu nedenlerden dolayı, en çok kullanılan araç konumundadır.

Ders kitaplarının pek çok özelliğe sahip olması, araçların seçiminde öğretmenlerin tercihlerini önemli ölçüde etkilemektedir. İyi hazırlanmış ders kitapları, konuların sıralanışı, hazırlık ve değerlendirme soruları, etkinliklerin amacına uygun, düzenli ve hızlı bir öğretimin yapılmasına imkân verir. Uygulamada çoğu zaman öğretim yöntemi ve hatta öğretim ortamları ders kitapları esas alınarak düzenlenmektedir. Öyle ki ders kitapları, okul programlarının üstlenmiş olduğu toplumsal, siyasal, ekonomik ve bireyi geliştirme işlevlerini yerine getirmek bakımından büyük önem taşıdığı söylenebilir. Ders kitapları öğretim sırasında, öğrencilerin neleri öğreneceğini ve öğretmenlerin neleri öğreteceğini önemli ölçüde

etkileyen bir kaynak olma özelliğinin yanısıra sınıf içi öğrenme-öğretme etkinliklerine yönelik kararlar üzerinde de önemli etkilere sahiptir. YÖK ve Dünya Bankası'nın 1999 yılında yaptığı bir araştırmada, ders kitaplarının Türkiye'de sınıf içi öğretimin içeriğini büyük ölçüde belirlediği ve bu sebepten öğretmenlerin (beğensin ya da beğenmesin) kendilerini ders kitabı kullanmak zorunda hissettikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, ders kitabının, eğitim amaçlarını gerçekleştirmek üzere öğrencinin öğrenme yaşantılarına yön veren ve en çok kullanılan öğretim aracı olduğu söylemek mümkündür.

Ders Kitapları, öğretim programlarının uygulanmasında en çok başvuru alan ders aracıdır. Çok kullanılmasının (bilerek-bilmeyerek) sebebi öğretim programının bütün öğelerini içermeye özelliğine sahip olmasıdır. Yani öğretim programının hedef-davranışlarını, içeriğini, öğrenme-öğretme durumlarını değerlendirme öğelerini kapsayabilir (Kılıç ve Seven, 2002, s;17-18).

1.2.2. Öğretim hedef- davranışları ve ders kitabı

Eğitimde hedefler, öğretimi yönlendirmesi, öğretme-öğrenme sürecinin yapılandırılması ve ölçümlere kılavuzluk etmesi açısından gerekli görülmektedir (Demirel, 2004, s;6). Dolayısıyla eğitim programının ilk ögesi hedefdir. Hedef, yetiştirdiğimiz insanda bulunmasını uygun gördüğümüz, eğitim yoluyla kazandırılabilir nitelikteki istenilen özelliklerdir (Ertürk, 1994, s;24). Başka bir ifade ile hedef öğrenciye kazandırılması düşünülen nitelikler kümesidir. Hedef, eğitim sürecinde her an göz önünde bulundurulması gereken bir özelliğe sahiptir. Bir dersin hedefleri, o dersi alan öğrenciye kazandırılmak istenen yeni davranışlar ya da öğrencinin önceki davranışlarında oluşturulmak istenen değişikliklerdir (Kıroğlu 2005, s;4). Hedef göz önünde bulundurulmadığında, ulaştırılması gereken yerin dışında, başka bir yere varması sonucu ortaya çıkabilir.

Hedeflerden sapmaların engellenmesinde, ders kitapları belirleyici bir role sahiptir. Ders kitaplarında en genel çerçeve olan hedefler, ölçüt olarak alındığında, sınırlar çizilmiş ve sapmalar engellenmiş olur.

Davranışlar, hedeflerin alt basamaklarını ve sınırlarını belirler. Öğretim programında davranışlar belirlenmiş ise, hedeflere ulaşmak basamak ve sınırları

belirlenmiş olur. Ders kitapları bu basamak ve sınırları ve davranışları esas olarak, gereksiz bilgi ve işlemlerle zaman kaybını ve hedeften sapmaları önleyebilir (Kılıç ve Seven, 2002, s;20).

1.2.3. Öğretimin içeriği öğrenme-öğretme durumları ve ders kitapları

Öğretim programının hedef – davranışlarını kazandıracak şekilde ünite ve konuların düzenlenmesi içerik olarak ifade edilir (Sönmez, 1999, s;84). Ders kitabının ünite ve konuları, öğretim programının içeriğinden çıkarılır. Ders kitaplarında programın içeriği dışında ünite ve konular yer almaz. Öğretimde içeriğin düzenlenmesi, öğretim hedeflerinin gerçekleşmesi için önemlidir. İçeriğin, öğretim programına uygun olması için ders kitabı yazılmadan önce o dersin öğretim programı incelenmelidir. Hedeflerin gerçekleştirilmesinde, ders kitabı öğretmen ve öğrenci için hazır bir materyaldir. Gereksiz bilgi ve konularla zaman kaybını önler. Hedefe götürülecek davranışların kazanılmasında ortama doğru ve standart bilgilerin sunulması, içeriğin önceden bilinmesi ve düzenlenmesiyle mümkündür. Hedef davranışlarla içerik arasında birebir örtüşme vardır. Bu örtüşme, ders kitaplarında bir bütün olarak gerçekleşebilir. Öğretim programının uygulamaya en yakın ögesi öğrenme-öğretme durumlarıdır (Kılıç ve Seven 2002, s; 29).

Bireyin öğrenmesi, onun davranışında nispeten kalıcı bir değişme olması anlamına geldiğine göre; öğretme de bireyin davranışlarında böyle bir değişiklik meydana getirme işidir, diyebiliriz. Ders programlarında ve programlar doğrultusunda hazırlanan kaynaklarda bireyin davranışlarında değişiklik yapmak için çeşitli yollardan yararlanılır. Öyle ki, eğitim sisteminde öğretme ve öğrenme, aynı sürecin iki değişik noktadan görünüşleridir. Bunların ikisinde de söz konusu olan süreç aynıdır. Buna davranış değiştirme süreci de denebilir. Davranışlarda meydana gelen değişme, bireyin kendi yaşantılarının bir ürünüdür. Bu nedenle öğretme, bireyin belirli davranış değişiklikleri ile davranış sonuçlarındaki yaşantılarının bir ürünüdür. Dolayısıyla öğretime geçilmesini sağlama eğilimi olarak da söylenebilir. Bu sürece, davranış değişmesini sağlayan dış kaynaklar açısından bakıldığında olup biten şey öğretme, öğretimdir. Aynı sürece davranışı değişen birey açısından bakıldığında, olup biten şey ise öğrenmedir. Bu yüzden söz konusu sürece genellikle öğretme-öğrenme süreci de

denilmektedir. Sürece sadece belirli bir açıdan bakıldığında ise buna, yerine göre eğitim ya da öğrenim denilebilmektedir (Tertemiz N. , Kayabaşı, Y. , Ercan, L. , 2003, s;14).

Öğrencinin hedef-davranışları kazanması öğrenme ve öğretme etkinliklerinin yapılmasıyla olmaktadır. Etkinliklerin yapılmasında pek çok değişken vardır. İçeriğin düzenlenmesi, pekiştireç, ipucu, düzeltme, öğrenci katılımı, öğretmen nitelikleri, eğitim teknolojisi, strateji-teknik-yöntem, araç-gereç, biçimlendirme ve yetiştirmeye dönük değerlendirme gibi değişkenler öğretme-öğrenme durumlarını düzenlemede kullanılır.

Ders kitabı, değişkenlerin kullanılmasını ve bir arada bulunmasını sağlaması açısından, bu aşamada öğrenci ve öğretmene yardımcı olabilecek bir materyaldir. Öğrenme-öğretme ortamının oluşturulmasında ders kitapları, bir pusula rolü oynayabilir. Çünkü değişkenlerin kullanım yerini, zamanını, türünü ve düzeyini ders kitaplarında vermek mümkündür (Kılıç ve Seven, 2002, s;29).

1.2.4. Öğretimi değerlendirme ve ders kitabı

Öğretim programının son ögesi değerlendirmedir. Değerlendirme, öğrenme, öğretme süreçlerinde yer alan öğrenmelerin hedeflere ne ölçüde uygun olarak ulaştığını ve hedeflerin hangi etkinlik ve verimlilik düzeyinde gerçekleştiğini belirleme işidir (Alkan,1998, s;27).

Ayrıca değerlendirme, ölçme sonucu bir ölçüt ile karşılaştırma ve bu yolla ölçme sonucuyla belirlenmiş olan özellikler hakkında bir karara varma işlemidir (Erden, 1998, s;9).

Değerlendirmenin olmadığı ya da eksik olduğu durumlarda, programın başarıyla uygulandığı söylenemez. Ders kitaplarında bulunan etkinliklerin uygulanması sonucu edinilen kazanımlar öğretimin değerlendirilmesinde ölçüt olarak alınır (Kılıç ve Seven 2002, s;30).

Ders kitapları, öğrenci ve öğretmene değerlendirme imkânı verebilir. Ünite ve konuların sonunda belirlenen hedef-davranışların kazanılıp kazanılmadığını ölçerek belirlemek ve bir standart sağlamak mümkündür. Ders kitaplarında bulunan değerlendirme etkinlikleri, öğretimin başarılı bir şekilde yürütülmesine yardımcı olur (Kılıç ve Seven 2002, s;30). Bununla beraber değerlendirme; öğrenci, öğretmen,

öğretim programı (hedeflerin gerçekleşme düzeyi, öğrenme-öğretme süreçlerinin uygunluğu, etkililiği ölçme araçlarının değerlendirme amacına hizmet etme derecesi vb.) hakkında dönüt sağlama ve karar vermeyi kolaylaştırdığı için önemlidir. Öğretim programının etkililiği ancak değerlendirme ile anlaşılır (Erden, 1998, s;9).

1.3. Coğrafya Öğretim Programı

1.3.1. 2005 Öncesi coğrafya programları hakkında genel bilgi

Eğitim kurumlarının amacı, ülkenin siyasi, sosyal ve ekonomik şartlarının göz önünde tutularak, ülkenin eğitim felsefesinin de temel alınmasıyla bireylerde istendik bilgi, beceri ve tutum değişikliği meydana getirmektedir. Toplumun geleceğinde önemli bir rolü olacak olan genç potansiyele hangi bilgi, beceri ve tutumların kazandırılacağı ve bunlara yönelik faaliyetlerin uygulanabilir şekilde ülkenin gerçekleri ve ihtiyaçları da dikkate alınarak planlanması MEB Talim Terbiye Kurulu tarafından hazırlanan eğitim programlarıyla belirlenir.

Eğitimcilere göre bir eğitim programının sahip olması gereken özelliklerin başında işlevselliği; yani programın içeriğinin toplumun ihtiyaçlarına cevap vermesi, bireylerin yeteneklerini ortaya çıkarması gibi yeteneklerinin yanında esnekliği; yani program öğretmene bulunduğu bölgenin özelliklerine göre, gelişen teknolojinin ve bilimin getirdiği yenilik ve değişiklikler ışığında konuların ayrıntılarını belirleme, yöntem ve tekniği tespit etme imkânı verebilmelidir. Ayrıca programdaki dersler ve faaliyetler devletin dayandığı temel felsefe ve ilkelerin öğrencilere kazandırılmasına yönelik olmalıdır. Ülkemizdeki tüm eğitim kademelerinde, Atatürk ilkelerini, cumhuriyet idaresini benimseyen ve koruyan, milli değerlere bağlı bireyler yetiştirilmesi amaçlanmaktadır (Büyükkaragöz ve Çivi, 1997, s;201).

Coğrafya programları ile ilgili olarak öncelikle “Coğrafya nedir?” sorusunu cevaplamak yerinde olacaktır. Eski Yunanca Arzın tasviri (ge, arz ve graphe, tasvir) manasına gelen coğrafya, bugünkü anlamında, yeryüzü olayları arasındaki münasebetleri, bu olayların dağılışını ve dağılışın nedenlerini inceleyen bir ilimdir, şeklinde tarif edilebilir (Tanoğlu, 1964, s;3). Coğrafya, tabii bilimlerle sosyal bilimler arasında yer almakta ve birleştirici bir rol oynamaktadır. Diğer ilim dalları gibi, Coğrafya da bütün okullarda ve her sınıfta, genel kültür dersleri olarak önemini

korunmalıdır. Kant'ın da belirttiği gibi, hiçbir ilim dalı Coğrafya kadar zihni ve kültürü geliştiremez (Nişancı, 1980, s;344). Bu sebeptir ki, ülkesinin milli servet kaynaklarını koruma ve değerlendirme gereğine inanmış, ülke sorunlarının yurt ve millet yararına çözümlenmesine içtenlikle inanan, ülke kalkınmasında severek sorumluluk alan, milletlerin refah ve mutlulukların coğrafi çevreden yararlanma derecesine bağlı olduğunun bilincinde olan gençler yetiştirmek için coğrafya eğitimine gereken önem verilmeli ve programlarda bu gerçekler göz önünde tutularak hazırlanmalıdır.

Sir Halford Mackinder'e göre coğrafyanın görevi doğa bilimleriyle beşeri bilimler arasındaki boşluğu doldurmaktır. Bu görüş coğrafyanın okul programlarındaki varoluş nedenini ortaya koymaktadır (Alkan ve Kurt 1998, s;105). Fakat bu alanın eğitiminde, genel ve özel amaçlarını, öğretim ilke ve metotlarını, araç ve gereçleri göz önüne alan ayrıntılı programlar hazırlanmış değildir (Doğanay,1992, s;200).

1.3.1.1. 1941 Lise coğrafya müfredat programı

Bilindiği gibi 'Öğretim Programı' diye de bilinen müfredat programı herhangi bir derste eğitim ve öğretimi yapılacak konu başlıkları ve bunların alt başlıklarını gösteren kılavuz (rehber) kitap demektir. Bu programlar Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu uzmanlarınca hazırlanır (Doğanay, 2002, s;325). 1941'de toplanan Türk Coğrafya Kongresi Program Komitesinin liseler için hazırladığı coğrafya müfredat programı bazı değişiklikler yapılmakla birlikte 1973 yılında yürürlüğe konan modern programların uygulanışına kadar varlığını korumuştur.

Bu dönemde coğrafya dersleri liselerin bütün sınıflarına dağıtılmıştır. Lise birinci sınıfta haftada 2 saat okutulan Genel Coğrafya dersi içeriğinden harita projeksiyonları konusu programdan çıkarılmış ve keşifler konusunda kısaltmalara gidilmiştir. Lise ikinci sınıfta 2 saat okutulan Ülkeler Coğrafyası dersi müfredatında büyük değişiklikler yapılmamış, yalnız müfredatın adı değiştirilmiş ve tetkik edilen memleketler daha uygun bir biçimde sıralanmıştır. Lise üçüncü sınıfta okutulan Türkiye Coğrafyası haftada 2 saate çıkartılmış, memleketin fiziki coğrafyası, iktisadi yapısı ve dünya ekonomisindeki yeri tetkik edilmiştir. Sanat okullarında coğrafyanın bir kültür dersi olarak yer alması hesaba katılmış ve mevcut programı ağırlaştırmadan bazı ilaveler yapılmıştır. Öğretmen okulları için komisyon ayrı bir program hazırlamamış,

liselerle aynı ayarda olduğu kabul edilen bu okullarda coğrafya dersinin haftada 6 saate çıkarılması gerekli görülmüştür. 1941 I.Coğrafya Kongresinde program komitesinin kabul ettiği Lise Coğrafya Müfredat Programı çizelge 1.1 de gösterilmiştir (Doğanay, 1992, s;200).

Çizelge 1. 1. 1941 Coğrafya Müfredat Programına Göre Derslerin Dağılışı

LİSELER	DERS ADI	SINIF	HAFTALIK DERS SAATİ
GENEL LİSELER	Umumî Coğrafya	I	2
	Devletler Coğrafyası	II	2
	Türkiye Coğrafyası	III	2
TİCARET LİSELERİ	Memleketler Coğr.	I	2
	Umumî İktisadî Coğr.	II	2
	Türkiye Coğrafyası	III	2
SANAT OKULLARI	Umumî ve Devletler Coğ.	I	2
	Türkiye Coğrafyası	II	2
		III	2
ÖĞRETMEN OKULLARI	Umumî Coğrafya	I	2
	Devletler Coğrafyası	II	2
	Türkiye Coğrafyası	III	2

Kaynak: (I. Türk Coğrafya Kongresi) .

Modern eğitim programları uygulanacağı gerekçesi ile millî kültürümüzü besleyen ve yurt sevgisinin kaynağı olan coğrafya derslerine durmadan müdahale edilmiştir (Doğanay, 1992, s;200).

1.3.1.2. 1973-1983 Yılları arasında uygulanan coğrafya müfredat programı:

1973 yılında yürürlüğe konulan modern programlar, 1983 yılına kadar uygulamada kalmıştır. Bu devreye kadar 1941 Birinci Coğrafya Kongresi Program komitecilerinin hazırlamış olduğu programlara bağlı kalınmıştır. Modern programlar devresi olarak adlandırılan bu devrede coğrafya dersleri liselerin bütün sınıflarına dağıtılmıştır.

29.12.1973 tarihli Talim Terbiye Kurulunun kararıyla 1983'e kadar uygulanan bu programda genel olarak coğrafya öğretiminin amaçları belirtildikten sonra ayrı ayrı Genel Coğrafya, Türkiye Coğrafyası ve Ülkeler Coğrafyası derslerinin öğretiminin genel amaçları belirtilmiştir. Fakat bu amaçlara yönelik kazandırılmak istenen hedef davranışlara bu programda değinilmemiştir. Bu programda açıklamalar ve tavsiyeler bölümünde genel olarak coğrafyanın konusu, Coğrafya biliminin problemlere bakışı, coğrafyanın inceleme alanları, coğrafyanın insan-çevre konusuna getirdiği bakış açısı açıklanmaya çalışılmıştır. Yine bu bölümde konulan derslerle ve coğrafya dersleriyle öğrencilerde oluşturulmak istenen bilgi ve becerilere yer verilmiştir. Coğrafya derslerinde öğrencinin kendi yurdunu ve dünyadaki diğer toplumları tanınması karşılaşılan problemlere çözüm yolları aranmasına ilişkin tavsiyeler yer almakta, dersin nasıl işlenmesi gerektiği, hangi yöntemlerin, araç-gereçlerin ve değerlendirme biçiminin kullanılmasına ilişkin fikirler vermektedir.

Lise I sınıflarında okutulacak olan 'Genel Coğrafya', lise II sınıflarındaki 'Ülkeler Coğrafyası' ve lise III sınıflarındaki 'Türkiye Coğrafyası' dersinin konuları ve alt başlıkları ayrıntılı olarak belirtilmiş bunlara yönelik ders kitaplarının hazırlanmasına karar verilmiş; fakat içeriğin niteliği ve konuların hangi seviyede hazırlanacağı ile ilgili açıklık getirilmemiştir. Yeni programın amacı, yeryüzünün ayrı bölüm veya bölgelerini incelerken insan ve çevre ilişkilerini mümkün olduğu kadar ağırlık merkezinde tutmaktır. Birbirinden çok uzak yerlerde yaşayan milletler de birbirlerinin yakın komşuları haline gelmişlerdir. Dolayısıyla ülkeleri ve milletleri, yurdumuzu ve milletimizi ilgilendirdiği ölçüde tanımak zorunluluğu vardır. Bu nedenle coğrafya müfredat programları eskisine göre daha geniş tutulmuştur.

Bu programda, ülkelerin ayrı ayrı incelenmesi yerine belli başlı coğrafi bölgeler ele alınmış ve bu bölgelerdeki ülkelerin en çok göze çarpan doğal, beşeri ve ekonomik

durumlarına genel bir bakıştan sonra onları birbirinden ayıran ve bizi en çok ilgilendiren özellikleriyle gereksiz ayrıntılara girilmeksizin incelenmesi ve ülkeler incelenirken öğrencilerin, vazgeçilmesi mümkün olmayan temel coğrafya kavramları, coğrafya becerileri ve bunlar arasındaki bağıntılar hakkında zaman geldikçe ve ihtiyaç hâsıl oldukça bilgi sahibi olmaları veya mevcut bilgilerini derinleştirip geliştirmeleri uygun görülmüştür.

Çizelge 1. 2. Modern Programlarda Derslerin Dağılımı (1974-1980 Dönemi)

LİSELER	SINIF	HAFTALIK DERS SAATİ
Genel Liseler	I	5
Kız Meslek Liseleri	I	5
Endüstri Meslek Liseleri	I	5
Ticaret Liseleri	I	2
	II	2
	III	2
İmam Hatip Liseleri	I	2
	II	2

Kaynak:(M.E. B. 29.12.1973 Tarih ve 1775 Sayılı Tebliğler Dergisi)

1.3.1.3. 1983-1992 Yılları arasında uygulanan coğrafya müfredat programı:

1983'te hazırlanıp 08.07.1983 tarihli Talim Terbiye Kurulu kararıyla yürürlüğe giren bu program 1987 de bazı değişikliklere uğramışsa da 1992'ye kadar uygulanmıştır. Coğrafya müfredat programları arasında önemli bir yere sahip olan bu programda bir önceki programa göre önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu dönemde meslek liseleri ve lise son sınıf Fen şubelerinden Türkiye Coğrafyası dersi kaldırılmıştır.

Millî kültürümüzü besleyen ve yurdumuzu tanıyıp, koruma ve ülke kalkınmasında severek sorumluluk alma duygusunu geliştiren bu dersin kaldırılması olumsuz bir değişiklik olarak görülmektedir.

1983 programında Coğrafya Öğretiminin genel amaçları belirtilmiş; fakat daha öncekinde olduğu gibi Ülkeler Coğrafyası, Türkiye Coğrafyası derslerinin genel amaçları belirtilmemiştir. 1974 programında açıklamalar ve tavsiyeler bölümünde Türkiye Coğrafi Bölgeler konusu işlenirken o bölgenin Türkiye tarihi içinde önemlerinin vurgulanması istenmektedir. Yine bu programda Genel Coğrafya Konuları Coğrafya I, Ülkeler Coğrafyası konuları Coğrafya II, Türkiye Coğrafyası konuları ise Coğrafya III, şeklinde ad değişikliğine uğramıştır. Bu programın getirdiği bir diğer yenilik ise, lise öğretim basamaklarında okutulan her ünitenin, ayrıca Türkiye Coğrafyası'ndan seçilen ve bu ünitelerin konuları ile bağlantılı olan konularla tamamlanmış olmasıdır. Örneğin; genel iklim konuları incelendikten sonra Türkiye'nin iklim şartlarının ele alınması gibi (Doğanay, 1989, s;18).

Bu programda içeriğin ve konuların 1974 programına göre daraltıldığını söylemek mümkündür. 1974 programında lise I sınıfında okutulan Genel Coğrafya derslerinin konuları arasında yer alan yeryüzünde insanın ilk türeyişi, ilk vatani ve gelişimi konusu yeni programdan çıkarılmıştır. 1974' de genel olarak Beşeri ve Ekonomik Coğrafya Bilgisi konuları yer alırken yeni programda konu Türkiye'ye indirgenmiş ve insan ve çevre adı altında incelenmiştir. Lise II konularında Bölgeler Coğrafyası öne alınmış, bölgelerin Türkiye'nin ekonomisindeki yerinin yanına ayrı bir konu olarak, bölgelerin Türkiye turizmindeki yeri de eklenmiştir. 1974' de lise üçüncü sınıfta yer alan Türkiye Bölgeler Coğrafyası bu programda Lise II konularına dâhil edilmiştir. Yine lise üçüncü sınıf konuları arasında yer alan Türkiye'nin Ekonomik Sorunları, Türkiye Nüfus ve Yerleşme Sorunları bölümleri kaldırılmış, sadece Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası konularına yer verilmiştir. 1974'de LOise III konuları arasında yer almayan Ülkeler Coğrafyası konuları (Avrupa, Amerika, Avustralya ülkeleri) 1983 programında yer almıştır. Bu yeni programda konuların kapsamının daraltıldığını içeriğin sadeleştirildiğini söylemek mümkündür (Doğanay, 1989, s;18)

1987-1988 döneminde yapılan değişiklikle liselerin II. ve III. Sınıf Fen şubelerinde Coğrafya dersi “seçmeli ders” durumuna getirilmiş, Ticaret ve Endüstri meslek Liseleri’nden coğrafya dersleri tamamen kaldırılmıştır. Orta öğretim müfredat programlarında yapılan 1987-1988 değişikliği, kesinlikle ülkemiz yararına olmamıştır. Bilindiği gibi bir aydının en belirgin özelliklerinden biri de ülkesini ve dünyasını yeteri kadar tanmasıdır. Coğrafya derslerinin okutulmadığı lise ve meslek liselerinden mezun olan gençlerimiz, aydın insanın en belirgin vasıflarını kazanmadan hayata atılacaklardır. Bu programdaki değişiklikler, orta öğretim gençliğini Coğrafya gibi çok önemli bir millî kültür ve dünya görüşü kazandıran bilgilerden mahrum bırakmıştır (Doğanay, 1989, s;19-20).

Çizelge 1. 3. 1983-1987’de Orta öğretim Coğrafya Müfredat Programının Sınıflara Dağılımı

LİSELER	SINIF	HAFTALIK DERS SAATİ
Coğrafya I	I	2
Coğrafya II	II	2
Coğrafya III	III	2

Kaynak: (Engin, İ. , Akbaş, Y. , Gençtürk, E. , 2003, s;1)

Çizelge 1. 4. 1987-1988’de Orta öğretim Coğrafya Müfredat Programlarının Sınıflara Dağılımı

LİSELER	SINIF	HAFTALIK DERS SAATİ
Coğrafya I	I	2
Coğrafya II	II (Edb.Bl.m.)	2
Coğrafya III	III (Edb.Bl.m.)	2

Kaynak: (Engin, İ. , Akbaş, Y. , Gençtürk, E. , 2003, s;1)

1.3.1.4. 1992'den sonra uygulanan coğrafya müfredat programları

27.3.1992 tarihli Talim Terbiye Kurulu kararıyla yürürlüğe giren ve günümüzde de uygulanan müfredat programları modern anlamda bir değişiklik getirmemiş, coğrafya öğretiminin genel amaçlarında bir değişiklik olmamıştır. 1983 yılında hazırlanan müfredat programının tekrarı niteliğinde olan 1992 Coğrafya Müfredat Programı konuların dağılışında, içerikte, derslerin sınıflara dağıtılışında ve adlarında kayda değer bir yenilik getirmemiştir. Derslerin amaçları, genel amaçlara yönelik olarak kazandırılması istenen hedef davranışlar bu programda da yer almamıştır. Bu programda da konuların özelliklerine göre tarih bilgisi verilmesi vurgulanmıştır.

Bu yeni programda okutulacak Coğrafya derslerinin içeriğinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler ya bazı ünitelerin adının veya içinde yer alan bazı konuların çıkarılması ya da yeni konuların eklenmesi şeklinde olmuştur. 1983 programında lise I Genel Coğrafya dersi içindeki “İnsan ve Çevre” Ünitesi'nin adı Türkiye'de Nüfus ve Yerleşme olarak değiştirilmiş ve bu ünite içindeki “Yeryüzünde Nüfus Hareketleri ve Sonuçları” konusu çıkarılmıştır. Lise I. Sınıf konuları arasındaki Deprem ve Korunma Yolları konularının içeriği genişletilmiştir. 1992 Coğrafya Müfredat Programının içeriğinde dünya üzerinde meydana gelen gelişmelere bağlı olarak bir takım değişiklikler yapılmıştır. Özellikle de Ülkeler Coğrafyası konularında bu daha açık görülmektedir. Lise II. sınıf konularında 1983'de Federal Almanya incelenirken yeni programda Almanya olarak yer almıştır. Yine S.S.C.B'nin içinde incelenen ülkeler bağımsız olarak ayrı ayrı ele alınmıştır. Yeni kurulan Türk Cumhuriyetleri Ülkeler Coğrafyası konularına dâhil edilmiştir. Avrupa Ekonomik İşbirliği'ne (AET) 1992 programında Avrupa Topluluğu (AT) olarak yer verilmiştir. Dünya üzerindeki gelişmelere bağlı olarak coğrafya derslerindeki bilgilerin yenileştirilmesi olumlu bir gelişme olarak göze çarpmaktadır.

1.3.1.5. Ders geçme ve kredi sistemi dönemindeki değişiklikler

09.07.1992 tarihli Talim Terbiye Kurulu'nun kararıyla 1995'e kadar olan dönemde Millî Eğitim Bakanlığı'nca eğitim programı değişmiş ve “Ders Geçme ve Kredi Sistemi” denilen yeni bir eğitim modeli uygulanmaya başlanmıştır. Yeni model

ilk yıl bazı okullarda pilot uygulaması yapılmış ve 1992-1993 öğretim yılından başlayarak bütün orta öğretim kurumlarına yaygınlaştırılmıştır.

Ders geçme ve kredi düzenine ilişkin olarak getirilen yeni modelin temel özellikleri ise şöyledir: ortaöğretimdeki öğrencilere tüm yaşamları boyunca gerekli olacak genel kültürün verilmesi sağlanacak; onları ilgi, yetenek, ve tercihleri doğrultusunda bir mesleğe ya da yüksek öğretime hazırlayacak, yaşama ve iş alanlarına başarılı bir biçimde uyumları sağlanacaktır. Model ayrıca okullarda daha demokratik bir ortam hazırlayarak, yalnızca boyun eğen, dinleyen, verilen bilgileri kuru kuruya tüketen bireyler değil; ilgi istek ve kapasiteleri doğrultusunda tercihler yapan, kendisiyle ilgili alınan kararlara katılan, üreten bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktaydı. Ne var ki deneme uygulamalarına yeterince yer verilmediği ve uygulama sonuçları bilimsel araştırma bulgularına dayanmadığı için, ortaya çıkan aksaklıklar ve sorunlar kısa sürede onarılmaz boyutlara ulaştı. Gerekli düzeltici çaba göstermek yerine, 1995 yılında ansızın alınan bir kararla, birçok iyi ve olumlu yanının bulunmasına karşın bu modelin uygulanmasından vazgeçildi (Sözer, 1998, s;26-27).

Sözü edilen modelin uygulanması sırasında Coğrafya Dersleri lise I. sınıfları için Genel Coğrafya konularını kapsayan zorunlu Coğrafya I dersinin yanında, sözel ve eşit ağırlık bölümlerini tercih eden öğrenciler için Seçmeli Coğrafya Dersleri konmuştur. Sözü edilen Seçmeli Coğrafya Derslerinin içeriğini belirten Ortaöğretim Kurumları Seçmeli Coğrafya Ders Programı 1992 yılında hazırlanmıştır. Bu hazırlanan programda Coğrafya Öğretiminin genel amaçları 1983 ve daha önce hazırlanan 1992 müfredat programında belirtildiği gibi aynen alınmış, genel ve derse ilişkin özel amaçlar belirtilmemiştir.

Bu programda seçmeli ders olarak konan Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası-1 ve Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası-2, Türkiye Coğrafyası ve Ülkeler coğrafyası derslerinin konuları ve alt başlıkları şeklinde bu derslerin içeriği belirtilmiştir. Daha önceki coğrafya derslerinden farklı olarak seçmeli coğrafya derslerinde; bu dersleri tercih eden öğrencilerin bu alanda yüksek öğretim görmek istediği düşünülerek, bu alanda iyi yetişmelerini sağlamak amacıyla bu derslerin içeriğinin yüklü olduğu ve konuların derinlemesine verildiği görülmüştür.

1.3.2. 2005 Coğrafya Programı

Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze, coğrafya eğitimi; ortaöğretim programlarının her zaman bir parçası olmasına rağmen, sürekli değişikliğe uğramıştır. 1980’li yıllara kadar, programlardaki içerikler, sadece Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunun yayımlamış olduğu Tebliğler dergisinde duyurulan içerikler ile sınırlı kalmıştır. 1982 yılından sonra ise, Coğrafya Müfredatının her sınıf seviyesi için belirlenen içeriğe ilave olarak genel hedef ve amaçlar tespit edilmiş ve Coğrafya Ders Kitapları bu kriterlere göre hazırlanmıştır.

2005 yılında ise, eğitimimizdeki genel değişime paralel olarak, ortaöğretim coğrafya müfredatı da değişmiş ve “Coğrafya Öğretim Programı-2005” başlığı ile yayınlanmıştır. Bu yeni program, coğrafya eğitimi sahasında yapılmış olan en kapsamlı eğitim-öğretim programı olarak görülmektedir. Bu program, dünyadaki birçok ülkenin programının incelenmesi neticesinde, ülkemiz şartlarına uyarlanmış, öğrenci merkezliliği ve aktif öğrenme ilkeleri dikkate alınarak, hedefler, amaçlar, öğrenme alanları, beceriler ve değerlendirmeleri içine alan yaklaşık 200 sayfalık bir kitap olarak basılmıştır. Bu yönüyle yeni program oldukça detaylı bir programdır.

2005-2006 eğitim-öğretim yılında ilk kez 9.sınıflarda uygulanan yeni coğrafya müfredatı ile ciddi bir değişim gerçekleştirildi. Şimdi, uygulamaya konan bu program ana hatlar ile tanımaya çalışalım.

Coğrafya dersi öğretim programında sıra ile şu konulara yer verilmiştir: Türk Milli Eğitimin Genel Amaçları, programın uygulanması ile ilgili açıklamalar, Programın Genel Amaçları, Coğrafya Dersi Öğretim Programı hakkında, programın vizyonu ve ilkeleri, program yaklaşımı, programın temel öğeleri (beceriler, kavramlar, değerler ve tutumlar), öğrenme alanları, ölçme ve değerlendirme, coğrafya öğretim programı (9, 10, 11 ve 12. sınıfların her biri için Doğal Sistemler, Beşeri Sistemler, Mekânsal Bir Sentez: Türkiye, Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler, Çevre ve Toplum), coğrafi beceriler ve uygulamalar sözlük ve kaynakça (Kızılçaoğlu, 2006, s:35).

Yeni coğrafya öğretim programında müfredatın güncellenmesinin nedeni şu şekilde belirtilmiştir: Günümüz dünyasını anlama ve anlamlandırmada eğitim programlarının sürekli geliştirilmesi, gelecek nesillere daha iyi imkânlar sunmak ve bilinçli vatandaşlar olarak yetiştirilmelerini sağlamak açısından son derece önemlidir.

Özellikle coğrafya gibi bilginin sık sık güncellenmesi gereken bir alanda program geliştirme daha da önem taşımaktadır (MEB, 2005, s;17).

Ayrıca Program, öğrencinin okul dışındaki gerçek dünyayla uyum içinde olmasını sağlayacak becerilere sahip olmasını da hedeflemektedir. Ölçme ve değerlendirmede öğrencinin gerçek yaşamla kendi bilgileri arasında ilişki kurmasını ve karşılaştığı problemlere farklı çözüm yolları üretebilmesini gerektirir.

Programda öğrencilerin yakın çevreleri veya uzaktaki yerleri derinlemesine bilmeleri ve anlamaları; benzer şekilde önemli mekânsal dokuları, süreçleri ve karşılıklı ilişkileri bilmeleri ve anlamaları; harita çalışmaları, arazi çalışmaları ve kaynak kullanımına yönelik güven ve yetenekleri kazanmalarına yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Hazırlanmış olan 2005 programında değerlendirme, öğrencilerin neyi bilmediğini değil, ne bildiklerini görmeye yarayan bir araçtır.

Öğretmenler; yeni programla birlikte gözlem, performans ödevleri, görüşmeler, öz değerlendirme formları, öğrenci ürün dosyaları (portfolyo), projeler posterler, derecelendirme ölçekleri vb. araç ve yöntemleri kullanarak öğrencilerin bilgiyi nasıl yapılandırıldığını ve üst zihinsel becerilerini ne kadar geliştiğini öğrenim süreci içinde değerlendirirler. Ayrıca, çoktan seçmeli, boşluk doldurma, eşleştirmeli, kısa cevaplı, açık uçlu vb. sorulardan oluşan testler de kullanarak hem süreci hem de sonucu değerlendirmiş olurlar.

2005-2006 Eğitim-Öğretim yılı ile birlikte uygulanmaya başlanan yeni Coğrafya Öğretim programı 9 ve 10. sınıflarda haftada ikişer ders saati, 11 ve 12. sınıflarda Genel Liselerin Fen alanlarıyla, Fen liselerinde seçmeli olarak okutulmaktadır (MEB, 2005, s;2). Program 4 yılı kapsamaktadır. Coğrafya adı altında dört yılda verilen dersler beş farklı öğrenme alanı içinde sunulur. Bunlar: “Doğal Sistemler”, “ Beşeri Sistemler”, “ Mekânsal Bir Sentez: Türkiye,” “Küresel Ortam Bölgeler ve Ülkeler”, “Çevre ve Toplum” dur. Programın temelinde yer alan kazanımlar bu öğrenme alanları içinde işlenir (MEB,2005, s;35).

1.3.3. 2005 Öncesi Programlar ve 2005 Programı Arasında Farklılıklar

Ortaöğretimde okutulan coğrafya öğretim programları geçmişte pek çok defalar değiştirilmiştir. Programlarla ilgili Cumhuriyet dönemindeki ilk önemli çalışma 1941 yılında toplanan Türk Coğrafya Kongresi Program Komitesinin liseler için hazırladığı coğrafya programıdır. 1973 yılına kadar bazı değişikliklerle beraber bu program aynen korunmuştur. Bu tarihten itibaren programda 1983, 1987, 1992 ve 1997 yıllarında da önemli değişiklikler yapıldı (Doğanay, 1989, 1993, s;187, Yılmaz ve Zeybek, 1997, s;309-320, Engin, Akbaş, Gençtürk, 2003, s; 157, Şahin, 2002, s;59-67, Demirci, 2004, s;171-182). Tüm bu değişikliklerde coğrafya öğretim programı içerik genel hatları ile korunmakla beraber, ders adları, ders saatleri ve derslerin öğrencilerin alanlarına göre zorunlu veya seçmeli olma durumu gibi konularda değiştirilmiştir. 1941 yılından bu yana coğrafya öğretim programındaki en köklü yenilik ise 2005 yılında hazırlanan yeni Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile yapıldı. Yapılan bu değişikliklerle birlikte coğrafya dersleri içerik, ad ve saat olarak büyük ölçüde değiştirilmiştir (İncekara, 2006, s;497).

Yeni coğrafya öğretim programı pek çok yönden önceki programlardan ayrılır. Program genel olarak yaşamda ihtiyaç duyulan coğrafyanın öğrenci merkezli olarak öğretilmesine dayalı olarak hazırlanmıştır. Öğrencinin okul içi ve dışında uygulama, araştırma, gezi-gözlem ve deney gibi etkinliklerle devamlı aktif olmasını sağlamaya yönelik olarak hazırlanan bu program öğrencilerde çok yönlü becerilerin geliştirilmesini de amaçlar. Öncekilerin aksine yeni coğrafya programı konu değil kazanım merkezli olarak hazırlanmıştır. Bu değişikliklerle 4 yıl boyunca verilen coğrafya öğretimi, programında belirlenen kazanımların öğrenciler tarafından edinilmesi üzerine inşaa edilmiştir.

2005 programı ile önceki programlar karşılaştırıldığında yeni müfredatta beceriler ile beceri- kazanım ilişkisi açık ve detaylı bir şekilde verilmiştir. Eski müfredatta değinilmeyen becerilere yeni müfredatta yer verilmiştir. Ayrıca son programda, görsel unsurlar bakımından zengin olması zaruri olan coğrafya ders kitapları ve kılavuz kitaplarının büyük ebatta basılmasının yerinde bir uygulama olduğu dikkati çekmektedir. Önceki programlar ve 2005 coğrafya öğretim programı kıyaslandığında, programın açıklamalarına ilişkin metinler eski müfredatta yeniye nazaran daha açık

anlaşılır biçimde hazırlanmıştır. 2005 programında önceki programlara nazaran coğrafya eğitimi ile öğrencilere kazandırılması düşünülen becerilerin detaylı bir şekilde verilmesi önemli bir adımdır.

1.3.4. Türk Milli Eğitiminin Amaçları

1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları, Türk milletinin bütün fertlerini (MEB, 2005, s:5);

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip; insan haklarına saygılı; kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek, gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

1.3.5 Coğrafya Dersi Öğretim Programının Genel Amaçları

Coğrafya Dersi Öğretim Programı ile öğrenci (MEB, 2005, s;12);

1. Coğrafyanın kavramsal ve kuramsal çerçevesini kavrayarak coğrafi bilginin oluşum sürecinde başvurulan araştırma ve sunum tekniklerini kullanır.
2. İnsan – doğa ilişkisi çerçevesinde coğrafi sorgulama becerileri kazanır.
3. Evrene ait temel unsurları yaşamla ilişkilendirir.
4. Doğa ve insan sistemlerinin işleyiş ve değişimini kavrar.
5. Yakın çevresinden başlayarak ülkesine ve dünyaya ait mekânsal değerlere (doğa ve insanın ürettikleri ve biriktirdikleri) sahip çıkma bilinci geliştirir.
6. Ekosistemin işleyişine yönelik sorumluluk bilinci geliştirir.
7. Doğa ve insan sistemlerinin ürettiği değerlerin uyumlu birlikteliği ve sürekliliği için mekânsal planlamanın önemini kavrayarak insan ve doğa kaynaklarının kullanımında “tasarruf bilinci” geliştirir.
8. Mekânsal süreçlerin yerel ve küresel etkileşim içinde olabirliğini irdeler.
9. Kalkınma süreçlerinin doğayla uyumlu kılınmasının önemini kavrar.
10. Doğal afetler ve çevre sorunlarını değerlendirerek korunma ve önlem alma yollarına yönelik uygulamalar geliştirir.
11. Ülkelerin oluşturdukları bölgesel ve küresel düzeyde etkin olan, çevresel, kültürel, siyasi ve ekonomik örgütlerin coğrafi açıdan uluslararası ilişkilerdeki rolünü kavrar.
12. Bölgesel ve küresel ilişkiler açısından Türkiye'nin konum özelliklerini kavrayarak sahip olduğu potansiyellerle coğrafi bir birikim ve sentez ülkesi olduğunun bilincine varır.
13. Coğrafi değerlerin “vatan bilincinin” kazanılmasındaki önemini özümser.

1.3.6. Programın Temelleri

Programın Temelleri; Beceriler, Kavramlar, Değerler ve Tutumlar alt başlıklarından oluşmaktadır.

1.3.6.1. Beceriler

Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın esas amaçlardan biri, diğer programlarda da verilen ortak becerilerin yanında, coğrafyaya ait temel coğrafî becerilerin kazandırılmasıdır. Coğrafî beceriler; öğrencilerin yaşamlarında, mesleklerinde ve gelecekte de kullanabilecekleri niteliktedir. Bu beceriler harita, gözlem, arazi çalışma, coğrafî sorgulama, tablo, grafik, diyagram hazırlama ve yorumlama, zamanı algılama, değişim ve sürekliliği algılama ile kanıt kullanmadır. Coğrafya konularının hemen hemen hepsinde farklı düzeylerde kullanılabilen bu beceriler, öğrenme alanlarında kazanımların içeriğinin gerektirdiği şekilde, kazanımlarla bütünleştirilerek verilmiştir. Bu şekli ile öğretim sürecinde kazanımın gerektirdiği beceriler kazanımla birlikte verilmelidir.

Coğrafya dersi için beceriler temel öğelerdendir. Programda beceriler basamaklandırılarak verilmiştir. Bu basamaklar her sınıfta konularla ilişkilendirilerek verilmelidir.

1.3.6.2. Kavramlar

Kavramlar bilim dallarının yapısını ve içeriğini yansıtır ve aynı zamanda öğrenme ve öğretme süreçlerinde öğrenmeyi kolaylaştırır. Her bilim dalının yapısal kavramları vardır.

1.3.6.3. Değerler ve tutumlar

Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın diğer önemli unsurunu da tutumlar ve değerler oluşturmaktadır. Program beceri ve kavram öğretimiyle birlikte aşağıdaki değerleri de kazandırmayı önemsemektedir:

- ✓ Dayanışma
- ✓ Hoşgörü
- ✓ Bilimsellik
- ✓ Sevgi
- ✓ Saygı

- ✓ Duyarlılık
- ✓ Vatanseverlik
- ✓ Barış
- ✓ Estetik
- ✓ Sorumluluk

Bu değerler öncelikle coğrafyanın konusunu oluşturan mekân ve mekâna ait özelliklerin korunması, yaşatılması ve geliştirilmesine hizmet edecek; vatanını sevmeye, koruma gibi vatan bilincini oluşturan duyguları destekleyecektir.

1.3.7. Programın içeriği

Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda konular, öğrencilerde coğrafi bilinç oluşturacak nitelikte bütün olarak ve sarmal bir şekilde ele alınmış, program öğrenme alanları, kazanımlar ve öğretim etkinliklerine dayalı olarak düzenlenmiştir.

Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda bilgi, beceri, değer ve tutum açısından denge gözetilmiş, öğrenme sürecinde öğrencinin yaşantıları dikkate alınmıştır. Program sadece sınıf içi değil sınıf dışı etkinlikleri de kapsamaktadır. Program yaklaşımı; öğrenme-öğretme süreçleri, ölçme-değerlendirme metotları ile öğretmen ve öğrencinin rolüne bakış açısından, ortaya koyduğu aktif sınıf kültürüyle coğrafya öğretiminde yeni bir anlayışı kapsamaktadır. Bu anlayışla Coğrafya Dersi Öğretim Programı öğrenci merkezli yaklaşımları, dolayısıyla da, aktif öğrenme ve kuramsal temelleri açısından yapılandırmacılığı önemsemektedir.

Coğrafya, doğa ve insan süreçleri ve etkileşimleri ekseninde Fen ve Sosyal Bilimler arasında ilişki kuran bir disiplindir. İlköğretim programlarında Fen ve Teknoloji ile Sosyal Bilgiler derslerinde coğrafyaya ait konuların işlenmesi bu nedendir.

Coğrafya bilimi; günümüz dünyasından beslenerek yeni yaklaşımlar geliştirmesi gerekliliği açısından öğrencilerin, günümüz dünyasını anlamaya yönelik bakış açıları geliştirmelerine yardımcı olur. Öğrenciler, coğrafya eğitimi ile dünyayı algılamak,

anlama ve değerlendirme açısından yaşadığı alandan küresel ölçeğe, doğa ve insana ait sistemler, süreçler ve dokulara yönelik coğrafî bilinç kazanır.

1.3.8. Programın vizyonu

Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın vizyonu, öğrencilerin yaşadıkları alandan başlayarak ülkemiz ve dünyayla ilgili coğrafî bilinç kazanmaları doğrultusunda;

- Doğa ve insana ait unsurları anlayarak mekânı doğru ve etkin kullanan,
- İnsan ve doğa arasındaki karşılıklı etkileşimi fark eden,
- Çevre kalitesine önem vererek geleceği düşünen,
- Millî değerlere bağlı, vatanını koruyan,
- Dünyanın ve insanlığın korunmasına yönelik sorumluluk duygusuna sahip,
- Coğrafî bilgi ve becerileri kullanarak doğa ve insana ait değerleri geleceğe taşıma stratejileri geliştiren ve uygulayan,
- İnsan ve doğa süreçleriyle oluşan ekolojik, ekonomik, sosyal ve politik ilişkileri; dünya genelindeki insanlar, yerler ve çevrelerin birbirleriyle olan etkileşimini anlayan,
- Coğrafî sorgulama, harita okur-yazarlığı, bilgi teknolojilerini kullanma, arazi çalışmaları, gözlem ve etkili iletişim kurabilmeyi de içeren yöntem ve teknikleri kullanan entelektüel ve sosyal becerilere sahip bireyler yetiştirmektir.

1.3.9. Programın ilkeleri

- Program öğrenci merkezli yaklaşımları temel alır.
- Öğrenci bilgiyi ezber yoluyla edilgen bir şekilde değil, öğrenme-öğretme sürecine aktif katılarak öğrenir. Bilgiyi anlamlandırarak yapılandırır ve yorumlar.

- Programın kazandırmayı hedeflediği bilgi, beceri, tutum ve değerler, öğrencilerin günlük ve meslek yaşantıları yoluyla hayata taşınabilir niteliktedir.
- Program öğrencileri soru sormaya, araştırma ve planlama yapmaya özendirir.
- Program doğa ve insan etkileşimine duyarlı, doğaya uyumlu gelişmeyi hedef alan ve tasarruf yapmaya özendiren bir içeriğe sahiptir.
- Program olay ve olguların yaşanılan alan, bölge, ülke ve dünya ölçeğinde algılanmasına yönelik ve küresel etkileşimi yansıtabilen bir içeriği öngörür.

Program Türkiye'nin konumsal önemine, vatan bütünlüğüne ve millî değerlere duyarlıdır.

1.3.10. Coğrafya programı öğrenme alanları ve kazanımları

Coğrafya Dersi Öğretim Programı “öğrenme alanı” adı altında organize edilmiş yapılardan oluşmaktadır. Öğrenme alanları, coğrafya öğretiminde öngörülen bilgi, beceri, kavram, değerler ve tutumların sistematik bir şekilde ilişkilendirildiği tema ve konu alanlarından oluşur.

Programda öğrencilerin yakın çevreleri veya uzaktaki yerleri derinlemesine bilmeleri ve anlamaları; benzer şekilde önemli mekânsal dokuları, süreçleri ve karşılıklı ilişkileri bilmeleri ve anlamaları; harita çalışmaları, arazi çalışmaları ve kaynak kullanımına yönelik güven ve yetenekleri kazanmalarına yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu anlamda öğrenme alanlarına ilişkin program tablosu, kazanımları, örnek etkinlikleri ve gerekli açıklamaların yapılacağı sütunları içeren üç ana bölümden oluşturulmuştur. Böylece en uygun coğrafya içeriği oluşturulmaya çalışılmıştır. Programda içeriği belirleyen genel çerçeve, coğrafya eğitiminin içerik ve amaçlarına uygun bir şekilde organize edilmiştir. Öğrenme alanlarında sınıf düzeyine göre belirlenen kazanımlar ardışık ve bir bütün oluşturacak şekilde düzenlenmiştir.

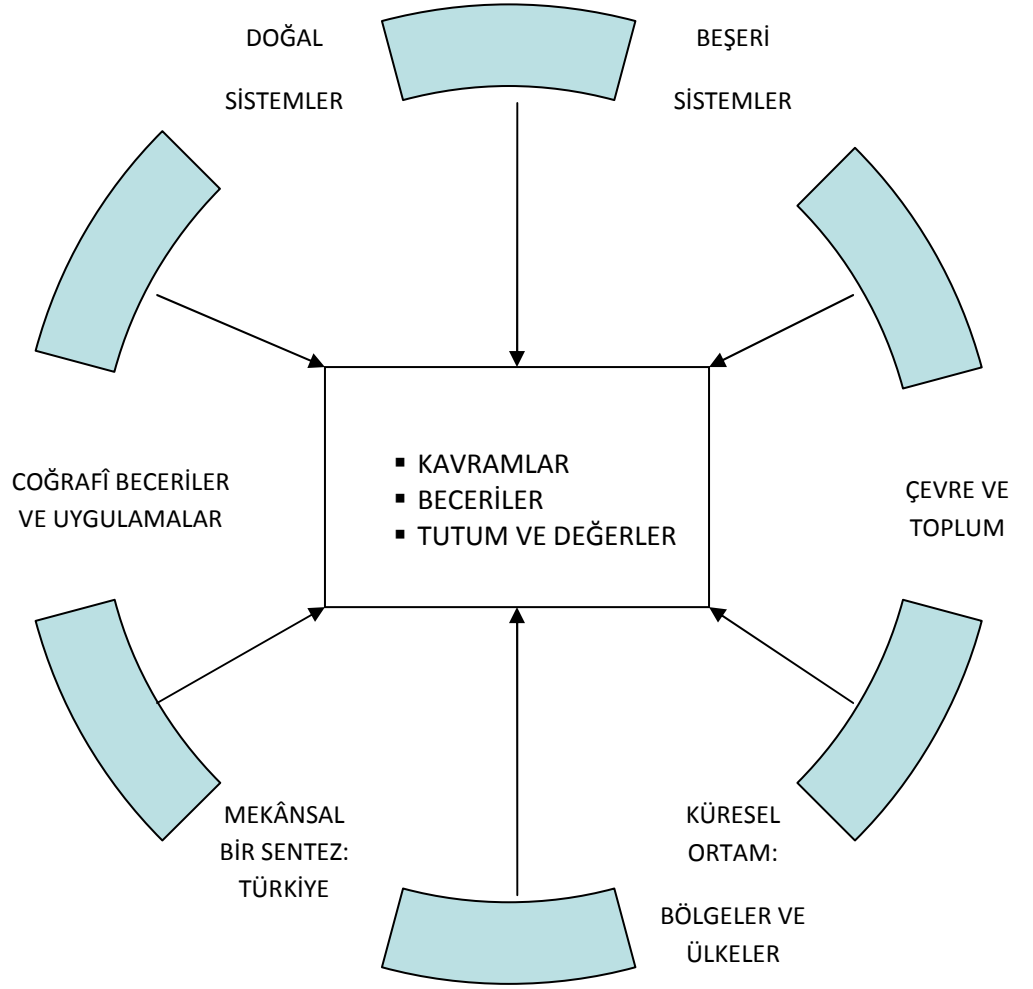
Coğrafya Dersi Öğretim Programı, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına cevap verecek, Türk Millî Eğitiminin amaçlarına uygun, çağın gerektirdiği toplumsal düzeyin gelişimine hizmet edecek şekilde Tablo 4'te belirtilen dört temel eksen üzerine kurulmuştur. Bu eksenler birbirleri ile ilişkili ve etkileşimli olarak coğrafya eğitiminin temel unsurlarını kapsamaktadır. Öğrenme alanları temelde bu eksenler göz önüne alınarak coğrafya eğitimiyle verilmek istenen amaçlara ulaşılacak şekilde organize edilmiştir

Çizelge 1. 5. Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın Temel Eksenleri

1. KONUM ANALİZİ	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Yerler/alanlar ▪ Türkiye ▪ Bölgeler ve ülkeler
2. COĞRAFİ TEMALAR	<ul style="list-style-type: none"> ▪ İklim, yer şekilleri, toprak, bitki, sular... ▪ Nüfus, yerleşme, ekonomi, politika, yönetim... ▪ Çevre ve toplum
3. COĞRAFİ BECERİLER	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Yöntemler ▪ Teknikler ▪ Uygulamalar
4. TUTUM VE DEĞERLER	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Doğaya yönelik ▪ İnsana yönelik

Kaynak:(MEB, 2005, s;34) .

Şekilde görüldüğü gibi Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın çatısını coğrafi kavramlar, beceriler, tutum ve değerler ile bunlara ait kazanımları sağlayacak şekilde organize edilen Coğrafi Beceriler ve Uygulamalar, Doğal Sistemler, Beşerî Sistemler, Mekânsal Bir Sentez: Türkiye, Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler, Çevre ve Toplum öğrenme alanları oluşturur.

Şekil 1. 1. Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın çatısı

Kaynak: (MEB, 2005, s;35) .

Coğrafya biliminin öğrenme alanlarının yapısı oluşturulurken eğitim-öğretim metotlarındaki gelişmeler, günümüz sosyal, ekonomik ve politik yapıları ve millî değerlerimiz dikkate alınarak şunlara dikkat edilmiştir:

- Coğrafya biliminin doğasını ve coğrafya eğitiminin amaçlarını yansıtmak
- Yeni eğitim programlarının genel kazanımları içerisinde yer alan öğrenci beklentileri ve gereksinimlerine yönelik bilgi, beceriler ve anlamaya yönelik unsurlara uymak
- Öğretmenler, aileler ve diğer ilgililer için coğrafya eğitimiyle ne kazanılacağını açık bir şekilde bilme

d) Atatürk ilkelerinin kazandırılması

Öğrenme alanlarına ait kazanımlar da şunlar dikkate alarak düzenlenmiştir:

Millî Eğitim Bakanlığı'nın belirlemiş olduğu temel amaçlar dikkate alınarak Coğrafya Dersi Öğretim Programı oluşturulmuştur. Kazanımlarla ilgili düzen ve içerik coğrafya konularına uygun olacak şekilde gözden geçirilerek düzenlenmiştir. Yeni programda, öğrencilerin ne bildiklerini ve ne yapabileceklerini gösterebilmelerine ilişkin sınıflara göre detaylar ve uygulamalara yönelik kazanımlara yer verilmiştir. Kazanım sürecinde şu boyutlar göz önüne alınmıştır:

- a) Çalışmaların genişliği (farklı mekânlar, farklı insan ve doğa süreçlerini birbiriyle ilişkili olarak genişleterek ele almak)
- b) Alan çalışmalarının ölçeği (yerelden başlayarak bölge ve ülkeler yoluyla uluslararası ve küresel düzeye kadar farklı ölçeklerde çalışma)
- c) Becerilerin kazandırılması
- ç) Olayların karmaşıklığını açıklamak
- d) Genellemeler kullanarak fikirleri kavramak ve çıkarımlar yapmak
- e) Uygulamada ve bilgi edinmede gerekli dikkati göstermek
- f) Farklı tutum ve değerleri de içeren sosyal, politik, ekonomik ve çevresel konularda farkında olmayı ve anlamayı sağlamak
- g) Atatürk ilkeleri ve cumhuriyetin kazanımlarını özümsemek

Öğrenme alanlarının genel olarak içerik değerlendirmesi şunlardan ibarettir:

Coğrafi Beceriler ve Uygulamalar:Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın temel öğelerinden birini coğrafi beceriler ve uygulamalar oluşturur. Bu öğrenme alanında harita, tablo, grafik ve diyagram oluşturma ve yorumlama, gözlem, arazi çalışması, zamanı algılama, değişim ve sürekliliği algılama ve kanıt kullanma becerilerinin kazandırılması amaçlanmıştır. Bu öğrenme alanındaki beceriler diğer öğrenme alanlarının her biriyle doğrudan ilgili olduğundan, programa diğer öğrenme alanlarına

entegre edilerek, ilgili kazanımın gerektirdiği beceriler şeklinde yansıtılmıştır. Bu beceriler kazanımla birlikte organize edilerek kazandırılacaktır.

Doğal Sistemler:“Doğal Sistemler” öğrenme alanında doğa unsurları olan hava ve iklim, yer şekilleri, toprak, bitki ve sularla ilgili oluşum süreçleri, ilişkiler ve oluşan sistemler ve karşılıklı etkileşimlerin verilmesi amaçlanmıştır.

Beşeri Sistemler:“Beşerî Sistemler” öğrenme alanında beşerî faaliyetler, bunların ortaya çıkardığı dokular, süreçler ve ilişkilerin verilmesi amaçlanmıştır. Beşerî sistemler içerisinde nüfus, yerleşme, ekonomik faaliyetler, ulaşım ve iletişim, politika, kültür, yönetim ve turizm konuları çerçevesinde oluşan sistemler değerlendirilmektedir.

Mekânsal Bir Sentez: Türkiye:“Mekânsal Bir Sentez: Türkiye” öğrenme alanında öğrencilere yaşadığı alandan başlayarak, bölgemiz, ülkemiz ve ülkemizin içinde bulunduğu jeopolitik ortamla ilgili coğrafi bilinç kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu anlamda ülkemizin konumu, doğal ve beşerî özellikleri, bölge özellikleri, içinde bulunduğu bölgesel ve küresel jeopolitik ortamlar ve ilişkilere ait konular verilmektedir.

Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler:“Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” öğrenme alanında dünyayı anlama ve anlamlandırma amaçlanarak konular ele alınmıştır. Bu öğrenme alanında, küresel ortam ve ülkelerle ilgili ekonomik, kültürel, stratejik ve jeopolitik boyutlar, karşılıklı ilişkiler ve bunların sonuçları, kıtalar ve okyanuslar, küresel ilişkiler, önemli özellikleri ile ön plana çıkmış ülkeler ve bölgeler, küresel etkiye sahip sosyal, ekonomik, politik, kültürel ve çevresel örgütler, jeopolitik gerilim ve çatışma alanları işlenmektedir.

Çevre ve Toplum:“Çevre ve Toplum” öğrenme alanında ekoloji ve çevre konuları işlenerek öğrencilerin bu konuda tutum ve değerler kazanmaları amaçlanmıştır. Bu öğrenme alanında doğal kaynakların kullanımı, doğal afetler, çevre sorunları, yönetim ve planlama ile çevresel değişim işlenmektedir.

Çizelge 1. 6. Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda Öğrenme Alanları ve İçeriği

ÖĞRENME ALANI	İÇERİK	İLİŞKİLER
COĞRAFÎ BECERİLER VE UYGULAMALAR	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Harita becerileri ▪ Birincil ve ikincil kaynakları kullanma ve sorgulayıcı yaklaşım ▪ Bilgi-iletişim teknolojilerini kullanma ▪ Arazi çalışmaları ▪ Coğrafi bilgi sistemleri (CBS) 	Lise Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda öğrenciler, farklı ölçeklerde yer/alan ve çevre ile insan etkileşimlerini araştırır. Mekânsal dokuları, süreçleri ve etkileşimleri kavrar. Politik, ekonomik, sosyal ve çevresel faktörlerin yaşadığımız ortamı nasıl etkilediğini analiz eder. Sınıf içi ve dışında coğrafi sorgulamayı anlar. Coğrafi sorular oluşturur, istatistiksel kanıtları toplar, analiz eder, yazar ve kendi görüşünü geliştirir. Coğrafi beceriler ile
DOĞAL SİSTEMLER	Doğal yapılar, ilişkiler, süreçler <ul style="list-style-type: none"> ▪ Yer şekilleri ▪ Hava ve iklim ▪ Su ▪ Toprak ▪ Bitki 	
BEŞERÎ SİSTEMLER	Beşerî yapılar, ilişkiler ve süreçler <ul style="list-style-type: none"> ▪ Nüfus ▪ Yerleşme ▪ Ekonomi ▪ Ulaşım-iletişim ▪ Politika ▪ Kültür ▪ Turizm 	
MEKÂNSAL BİR SENTEZ: TÜRKİYE	Yaşadığı çevre, bölge ve ülkemiz <ul style="list-style-type: none"> ▪ Konum analizi ▪ Yakın çevre ve bölgesel analiz, ▪ Ülkemizin doğal ve beşerî sistemleri, ▪ Türkiye'nin bölgesel ve küresel ilişkileri 	

KÜRESEL ORTAM: BÖLGELER VE ÜLKELER	Küresel ölçekte ilişkiler ve oluşumlar <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kıtalar ve Okyanuslar ▪ Bölgeler ve ülkeler ▪ Uluslararası ekonomik, siyasî ve kültürel birlikler, ilişkiler ve dokular ▪ Küresel ilişkiler ve yapılar 	haritalar, uydu görüntüleri ve bilgisayar teknolojileri gibi kaynakları kullanır.
ÇEVRE VE TOPLUM	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Doğal kaynakların kullanımı ▪ Doğal afetler ▪ Çevre sorunları ▪ Yönetim ve planlama ▪ Çevresel değişim 	

Kaynak :(MEB, 2005, s;38) .

1.4. Ders Kitabı Standartları

1.4.1. Ders kitaplarının nitelikleri

Ders kitapları, Milli eğitim Bakanlığı'nca yayınlanan Ders Kitapları ile Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge'ye göre aşağıdaki nitelikleri taşımalıdır (MEB, 2007, s;424);

a) Öğrencileri; millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerler bakımından besleyen; demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösteren ve bu değerlerle ilgili ders konularını sevdiren okuma metinlerini içerir.

b) Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri ile kitabın hitap ettiği eğitim kurumunun amaçlarına uygun olur.

c) Atatürk İlke ve İnkılâpları ile ilgili konulara, öğretim programlarına ve kurulca alınan kararlara uygun olur.

ç) Demokrasi ve insan hakları ile kültürel ve evrensel değerlere katkı sağlar.

d) Bilginin nasıl üretileceğine ilişkin vurgu yapar.

e) Bilişim teknolojisinin etkin ve verimli kullanımını teşvik eder.

- f) Türk toplumunun sosyal, ahlaki, kültürel ve tarihî değerlerini geliştirerek yaşatır.
- g) Öğretim programının kazandırmayı amaçladığı bilgi, beceri ve yetkinlikleri kapsar.
- h) Ön yargı ve normatif önermelerden uzak olarak konuyla ilgili farklı bakış açıları içerir.
- ı) Kişi, kurum ve kuruluşları yıpratıcı unsurları taşımaz.
- i) Her türlü etkinlikte öğretmenin rehberliğinde öğrenciyi merkeze alır.
- j) Konuların hazırlanması ve düzenlenmesinde öğrencilerin ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurur.

Bakanlık ve özel kesim tarafından hazırlanacak ders kitabı, temel ders kitabı, alan uzmanı/uzmanları, editör, dil uzmanı, görsel tasarımcı, ölçme ve değerlendirme uzmanı, program geliştirme uzmanı, rehberlik veya gelişim uzmanlarından oluşan ekipçe;

- a) İçerik,
- b) Dil, Anlatım ve Üslup,
- c) Öğrenme, Öğretme ve Ölçme-Değerlendirme,
- d) Teknik, Tasarım ve Düzenleme

yönlerinde hususlara göre hazırlanır.

a) İçerik:

1) Dersin öğretim programını kapsayacak şekilde düzenlenir. Dersin kazanımlarının tümünün işe koşulup koşulmadığına dikkat edilir. Kazanımların ve yeterliklerin bire bir aynı ifadeyle kitapta yer alması beklenilmez. Kazanımlara dolaylı olarak yer verilmesi, tüm kitapların homojen bir yapıya bürünmemesi açısından önemlidir.

2) Konular ve üniteler, sınıf seviyesine göre günlük hayatla bağlantılı ve uygulamalı olarak ele alınır.

3) Konular ve üniteler; problemleri belirtme, inceleme ve gözlem yolu ile gerekli deneyleri yapma, deneylerden sonuç çıkarma ve bu sonuçları kontrol ederek bilimsel düşünme yöntemini güçlendirecek şekilde işlenir.

4) Dersin özelliğine göre ünite, bölüm ve konular arasında hacim bakımından programında belirtildiği şekilde uygun bir denge kurulur.

5) Kazandırılacak bilgi, beceri, tavır ve tutumlar ile değerler sınıf seviyesine uygun kavram ve örneklerden hareket edilerek verilir.

6) Konuların işlenişinde, aynı sınıfta okutulan diğer derslerle olan ilişkisi göz önünde bulundurulur. Ayrıca bir önceki sınıfın konularıyla bilgi, kavram, ilke ve beceri bakımından bağlantısı kurulur ve bir üst sınıfla ilgili hazırlayıcı açıklamalara yer verilir.

7) Konular, öğretime yardımcı unsurlarla desteklenerek anlaşılır hâle getirilir.

8) Dersin özelliğine göre yeri geldiğinde deyimler, atasözleri, destanlar, türküler, resimler, fotoğraflar, minyatürler ve benzeri kaynaklar kültürümüzün gelişmesini ve devamlılığını sağlayacak şekilde işlenir.

9) Konuların işlenişinde gereksiz bilgi ve ayrıntıya yer verilmez.

10) Konular öğrenciyi sorgulama, araştırma, inceleme ve başka kaynaklara yönlendirmeye teşvik edecek şekilde işlenir.

11) İstatistikî ve bilimsel bilgiler güncellenmiş olarak verilir.

12) Konuların işlenişinde, yakından uzağa, basitten karmaşığa, kolaydan zora ve somuttan soyuta giden bir yöntem izlenir.

13) Öğrencilerin kitaplardan verimli şekilde yararlanmasını sağlayacak unsurlara yer verilir.

14) Kitaplarda metinleri açıklamak, pekiştirmek veya yorumlamak için kullanılan görsel unsurlar metin ile uyumlu olacak biçimde verilir.

b) Dil, Anlatım ve Üslup:

- 1) Yaşayan Türkçe doğru, güzel ve etkili kullanılır.
- 2) Türkçeleşmiş kelimeler, yaşayan Türkçenin bir parçası olarak değerlendirilir.
- 3) Öğrencilerin seviyelerine uygun, yeni kelimeleri öğrenmelerine fırsat veren zengin ve akıcı Türkçenin kullanılmasına özen gösterilir.
- 4) Cümleler, öğrencinin zihnindeki bilgilerin yapılandırılmasına yönelik olarak kurulur.
- 5) Paragraf düzenleme kurallarına uyulur ve paragraflar arasındaki anlam ve mantık ilişkisine dikkat edilir.
- 6) Cümle uzunlukları, sınıf seviyesine uygun olarak düzenlenir.
- 7) Türkçenin kullanımında, baskıya hazır nüshanın teslim tarihindeki Türk Dil Kurumu'nun son yayımladığı Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu esas alınır. Baskıya hazır nüshanın inceleme sürecinde Yazım Kılavuzu'nda yapılan değişiklikler baskıya hazır nüshanın puanlanmasında dikkate alınmaz. Ancak değişikliklerin yansıtılması başvuru sahibinden istenir.
- 8) Konuların işlenişinde doğru, açık, anlaşılır bir dil ve anlatım kullanılır.
- 9) Kelimeler, nüanslara dikkat edilerek titizlikle seçilir.
- 10) Metinlerde akıcılık, mantık dokusu ve fikir bütünlüğü sağlanır.
- 11) İlköğretimin ilk üç sınıfında soyut kavramların kullanılmasından kaçınılır.

c) Öğrenme, Öğretme ve Ölçme-Değerlendirme:

- 1) Konular, öğrencileri muhakemeye, bağımsız ve yaratıcı düşünmeye, kıyaslamaya ve edinilen bilgilerden hareketle sonuçlar çıkarmaya yöneltecek şekilde işlenir.
- 2) Konularla ilgili hazırlık çalışmalarının öğrenciyi düşünmeye ve araştırmaya yöneltecek nitelikte olmasına dikkat edilir.
- 3) Öğrencinin yeni bilgileri ezberlemesi değil, zihninde yapılandırması hedeflenir.

4) Öğrenme yöntemleri ve stratejileri dikkate alınır ve üst düzey (metakognitif) düşünme becerileri geliştirilir.

5) Konular, programın ilgili temel becerileri ile alt becerilerini kazandıracak şekilde düzenlenir ve öğrencinin etkin rol almasına imkân verecek biçimde işlenir.

6) Değerlendirmeye ilişkin unsurlar, ölçme ve değerlendirme ilke ve teknikleri dikkate alınarak düzenlenir.

7) Her ünite veya bölümün sonunda öğrenciye konularla ilgili bilgi, beceri, değer, tutum ve yeterliklerin kazandırılıp kazandırılmadığını ölçmeye yarayan değerlendirme sorularına yer verilir.

8) Çoktan seçmeli, doğru-yanlış, boşluk doldurma, eşleştirme, yazılı yoklama ve benzeri sonuç değerlendirme teknikleri ile ürün dosyası (portfolyo) değerlendirme, performans değerlendirme, gözlem formu gibi süreç değerlendirme tekniklerine yer verilir.

d) Teknik, Tasarım ve Düzenleme:

1) Sayfa tasarımlarında resim, fotoğraf, grafik, şema, plan, harita ve benzeri görsel unsurların yerleştirilmesinde görsel algının yanı sıra, bunların eğiticilik ve öğreticilik niteliğine de önem verilir.

2) Görsel unsur, öğrencilerin gelişim basamaklarına uygun; görsel algı yönünden ise renk uyumuna dikkat edilerek açık, temiz ve net bir baskıyla hazırlanır.

3) Her türlü yazı, resim, fotoğraf ve benzeri materyallerden telif hakları gözetilerek alıntı yapılabilir.

4) Konuların daha iyi öğrenilebilmesi için açıklayıcı, tamamlayıcı ve eğitici nitelikteki öğretime yardımcı harita, kroki, fotoğraf, şema, grafik, resim ve benzeri görsel unsurlara yeterince yer verilir.

5) Kitaplarda yer alan başlıklar sistematik biçimde düzenlenir ve ikonografik bir sistem oluşturulur.

6) Kitaplarda yer alacak Türk Bayrağına, "Türk Bayrağı Kanunu" ve "Türk Bayrağı Tüzüğü"ne uygun olarak yer verilir.

Kitap kapaklarında aşağıdaki hususlara yer verilir

Ders kitaplarının öğretim için uygun, ilginç ve zevkli olması öğretimde verimliliği artıran unsurlardan biridir. Öğrenci, sınıfta öğrendiği bir konuyu istediği zaman ders kitabından çalışma ve tekrar etme olanağı bulur. Dolayısıyla bir ders kitabı bilgilerin bir ansiklopedi şeklinde verildiği bir kaynak olmak yerine; bilgi, beceri, tutum, tavır, davranış ve iş alışkanlıklarını sistemli bir şekilde sunmalıdır. Ayrıca ders kitabındaki metinlerin akıcı olması ve öğrencinin kendi kendini değerlendirmesine imkân vermesi sağlanmalıdır. Şu da unutulmamalıdır ki; her ülkenin kendine özgü bir kültür yapısı ve eğitim anlayışı olduğundan, ders kitaplarının yazılmasında ve içeriğinde dünya çapında geçerli sabit kriterler söz konusu değildir.

Eşgi (2005)'ye göre; bir yazılı materyalin öğretim etkililiği özellikle üç temel değişkene bağlıdır: (1) Materyalin okunabilirlik düzeyi, (2) Materyalin içeriği ve (3) Materyalin tasarımı (düzenlenmesi, dış görünümü). Herhangi bir mesajın tasarımı ile ilgili bütün ilkeler yazılı materyallerin tasarımı için de geçerlidir. Türk Standartları Enstitüsü, kitaplarda olması gereken standartları, 21 Nisan 1992 tarihinde çıkardığı TS 10220 standardı ile belirlemiştir. Bu standart ayrıntıları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Görünüş

Ders kitaplarının sayfaları düzgün olmalı, leke, delik, kir, kırışık, yırtık, buruşukluk, katlanma ve diğer görünüş kusurları ile baskı hataları bulundurmamalı, baskı arka yüzüne geçmiş olmamalıdır.

Renk

Ders kitabı, basımında kullanılan kâğıt ve karton, yüzde yüz beyazlatılmış kimyevi selülozdan imal edilmiş olmalıdır.

Diğer Özellikler

Ders kitapları aşağıda belirtilen özelliklere sahip olmalıdır:

- * İlköğretim I. Devre ders kitaplarında basılan resimler renkli olmalıdır. Diğer ders kitaplarında resimler renkli veya siyah beyaz olabilir.

- * Kitap kapağı kitap yapraklarını tamamen örtecek ve aynı boyutta olacak şekilde kesilmiş olmalıdır.
- * Kitaplar, formalı olarak yapılmalı, bir formada onarlı sayfa olmalıdır. Formalar birbirine tek dikiş (zımba teli) iplik dikişle bağlanmalıdır.
- * Bir tek forma halinde hazırlanan kitaplarda forma, kapağa zımba teli ile tutturulmalıdır.
- * Dört veya daha fazla formadan meydana gelen kitaplara sırt verilmelidir.
- * Birden fazla formalı kitaplarda formalı kapağa, kapaktan elyaf koparmadan ayrılmayacak derecede sağlam yapıştırılmalıdır.
- * Formaların birleştirilmesinde zımba teli kullanıldığında bir kitapta en az iki zımba teli bulunmalıdır.
- * Zımba telinde korozyon belirtisi görülmemelidir.
- * Zımba telinin zımbalanıp büküldükten sonra açıkta kalan uçlarından her birinin uzunluğu en az 5 mm, en çok ise iki ucu karşılıklı gelecek şekilde olmalıdır.
- * İki zımba teli kullanıldığında teller kitabın üst ve alt kenarında kitap boyunun yaklaşık 1/4 'üne eşit uzaklıkta; üç zımba teli kullanıldığında ise, teller arası uzaklık kitap boyunun 1/3'üne; kenarlardan tele en yakın uzaklık ise 1/6'sına eşit olmalıdır.
- * İplik dikiş kullanıldığında bir kitapta en az iki dikiş olmalı, dikişle kitabın üst ve alt kenarında kitap boyunun yaklaşık 1/4'üne eşit uzaklıkta, dikişler arası uzaklık ise kitap boyunun 1/3'üne eşit uzaklıkta, iğne giriş aralıkları en az 10 mm, en çok 20 mm olmalıdır.

1.4.2. Ders kitabında bulunması gereken bilgiler

Piyasada bulunan ders kitaplarının kapakları incelendiğinde, kapakların genellikle kartondan yapıldığı gözlenmektedir. Kapak kâğıdının cinsi ve niteliği

yükseltilmelidir. Yıpranmaya karşı dayanıklılığı artırılmış bir karton seçilmelidir. Kapaklarında kalın bristol karton (250-300 gramlık) üzerine lak veya selefon kaplanarak kullanılmalıdır. Küçükahmet (2001), bu hususu şu şekilde açıklamıştır.

Ön Kapak

Ön kapak üzerinde aşağıda belirtilen bilgilere yer verilmelidir.

- * Kitabın adı
- * Kullanılacağı okul türü, sınıf veya dönemi (Program sayısı)
- * Yazarın (veya yazarların), hazırlayanın, çevirenin adı veya amblemi
- * Yayın evinin adı, kısa adı veya amblemi
- * Dersin özelliğine uygun kapak düzeni

Sırt

Dört veya daha fazla formadan meydana gelen kitaplara sırt verilir. Kitabın sırtında aşağıda belirtilen bilgiler yazılmalıdır:

- * Kitabın adı (kitabın ön kapağı ve yatay durumda iken sağa doğru ve okunabilecek şekilde tanzim edilmiş)
- * Sınıf veya dönemi (program sayısı)
- * Yazarın, hazırlayanın veya çevirenin adı
- * Varsa yayın evinin adı, kısa adı veya amblemi
- * Basıldığı yıl

Arka Kapak

Arka kapak üzerinde aşağıda belirtilen bilgilere yer verilir:

- * Fiyatı (sağ alt köşede)
- * ISBN (sağ alt köşede fiyatın üzerinde yer alacak şekilde)

- * Basım evi veya firmanın adı, varsa tescilli markası, adresi
- * Basıldığı yıl
- * Baskı adedi
- * Kitapların standart işaret ve numarası (TS 10220)

İç Kapak

İç kapak üzerinde aşağıda belirtilen bilgilere yer verilir:

İç Kapak Ön Yüzü

İç kapağın ön yüzünde aşağıdaki bilgiler olmalıdır:

- * Kitabın adı
- * Kullanılacağı okul türü, sınıf veya dönemi (program sayısı)
- * Yazarın, hazırlayanın, çevirenin adı ve soyadı
- * Yayın evinin adı, adresi varsa amblemi
- * Basıldığı yıl ve yeri
- * Kitabın uygun bulunduğu Kurul Kararı'nın tarih ve sayısı

İç Kapak Arka Yüzü

İç kapağın arka yüzünde aşağıda belirtilen bilgilere yer verilir:

- * Genel yayın seri dizi ve onayı, baskı sayısı
- * Baskı adedi
- * Yazar dışında katkısı bulunanların adı ve soyadı

İkinci Yaprak ve Devamı

İkinci yaprak ve devamında aşağıdaki bilgilere yer verilir:

- * Kitapların ikinci yaprak ön yüzüne ihtiyaç duyulması halinde öğrenciye hitap eden bir önsöz bulundurulabilir. Arka yüzü boş bırakılabilir. Üçüncü yaprak ve devamında sırasıyla:

İlköğretim 4.-8. sınıflar ile Çıraklık ve Orta öğretim kurumlarına ait kitaplarda:

- * Yaprığın ön yüzünde Türk Bayrağı ve İstiklal Marşı (10 kıt'a)
- * Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi (yaprığın arka yüzünde)
- * Atatürk'ün resmi (Atatürk'ün resminin alt kısmına 'Mustafa Kemal Atatürk' yazısı)
- * İçindekiler (ünite, konu, bölüm veya ders adı ile karşısına sayfa numaraları belirtilerek)

Diğer Yapraklar

Kitapların diğer yaprakları aşağıdaki şekilde düzenlenmelidir:

- * Sayfa numaraları yazıların dışında kalmalı, boşluklar (marj) en az 15 punto, en çok 20 punto olmalıdır.
- * Konu ile ilgili resim, şema, grafik, çizim, fotoğraf ve varsa bunlara ait olan ifadeler aynı sayfada yer almalıdır. Bunların konuyu desteklemesine, ilgi ve merak uyandırmasına, eğitcilik özelliğinin olmasına özen gösterilmelidir.
- * Dipnotlar sayfa altlarında verilmelidir.
- * Yukarıda belirtilen niteliklere ek olarak ders kitaplarının sınıflandırılması ve özellikleri, örnek alma, muayene ile piyasaya arzı hususlarında Türk Standartları Enstitüsü'nün TS 10220 numaralı 1 standardına uyulmalıdır.

Son Bölümün Düzeni

Kitabın son bölümünde bulunması gereken bilgiler:

- * Dersin özelliğine göre açıklanması gerekli kelime ve terimleri belirten alfabetik sözlük,

- * Alfabetik indeks bölümü,
- * Kaynakça,
- * Bibliyografya,
- * Kitabın sonunda en az bir yaprak boş bırakılmalıdır.

Boyutlar

Ders kitabının boyutları ISO 6716'daki A serisinin, büyük boy için A5 boyutuna uygun olmalıdır.

Günümüzde kitap boyutlarında yaklaşık bir birlik sağlanmıştır. Kağıt açısından fire vermeyen kitap boyu 16,3x24 cm'dir. 70x100 cm kağıdı katlamak suretiyle elde edilir. Verimli üretimi sağlamak açısından kitap boyunda birliğe ihtiyaç vardır.

Boyut açısından kitaplar arasında meydana gelebilecek monotonluk grafik tasarımıyla ortadan kaldırılabilir.

Yazı Büyüklükleri

Ders kitabında metin kısımlarının başlıklar dışında kalan bölümlerinde kullanılan yazılar;

- * 4. sınıflar için 12 punto, 5. sınıflar için 11 punto,
- * Daha üst öğrenim kademeleri için 10 punto büyüklüğünde harf kullanılabilir.

Metinlerin aralarında paragraf boşluğu bulunmayan 100 mm'lik kısımda;

- * İlköğretim 4. ve 5. sınıflar için yazılan kitaplarda 20,
- * Daha üst öğrenim kademesi için yazılan kitaplarda 22 satır bulunur.

Ayrıca Fen Bilgisi Programı'na uygun olarak yazılan ders kitabının forma sayıları, 4. sınıfta A4 boyutunda: 6-9 forma, B5 boyutunda 8-12 forma: 7. ve 8. sınıflarda A4 boyutunda: 6-9 forma, B5 boyutunda 8-12 forma olmalıdır.

Ciltleme tekniği açısından ise en dayanıklı ve kullanışlı ciltleme şekli sırttan tutkalla yapıştırmaktır. Bu tür ciltleme otomatik makinelerle yapılmakta ve biraz pahalıya mal olmaktadır. Kitapların ciltlenmesinde sentetik tutkallar kullanılmalıdır.

1.4.3. Ders kitaplarının görsel düzen açısından nemi

İçinde bulunduğumuz teknoloji ve bilim çağında genç kuşaklar, gerek dışarıdan gerekse içerden, pervasızca pompalanan niteliksiz bir görsel bombardıman altındadır. Daha baskın olan görsel medyanın etkisinde kalan genç kuşaklar ve özellikle çocuklar, okumaktan ziyade gözleriyle öğrenmeye dahası onları kullanmaya alıştılar. Dolayısıyla görsel eğitim, görsel olgu hiçbir dönemde olmadığı kadar etken hale geldi ve önem kazandı. Günümüzde etik ve estetik değerlerin yerini ekonomik değerlerin alması ders kitaplarını sadece bilgi veren bir eğitim-ğretim aracı haline getirdi (Boydaş, 2003, s;129).

Kitapların amacı sadece, bilgisel tavır kazandırmak olmamalıdır; çünkü böyle bir kitap, öğrencide okuma zevki uyandırmaz. Kitap okuma sevgisinin önemi kadar kitaplarımızın görsel anlamda okuyucuya estetik beğeni uyandırması gereklidir (Atmaca, 2006, s;318).

Bireyler, farklı öğrenme stillerine sahiptirler. Bu durum, eğitimcilerin ğretim etkinliklerini düzenlerken öğrencilerin öğrenme biçimlerini dikkate almasını zorunlu kılmıştır. Bu bireysel farklılıklar, duyuusal öğrenme tercihleri bakımından zet olarak şu şekilde izah edilebilir:

1. Görsel-Sözel ğrenenler: Bu tür bir öğrenme stiline sahip bireyler, bilgiyi, görsel ve yazılı olarak sunulduğu zaman daha kolay öğrenirler. Gözlerini kullanır, okuyarak öğrenmeyi tercih ederler.

2. Görsel ğrenenler: Bilgiler görsel olarak sunulduğunda daha iyi öğrenirler. Fotoğraf, resim, grafik, video, slayt vs. araç-gereerle öğrenmeyi tercih ederler.

3. İşitsel-Sözel ğrenenler: Bilgi sözel olarak sunulduğunda daha iyi öğrenirler. Genelde dinleyerek öğrenmeyi tercih ederler.

4. Devin-Duyumsal Öğrenenler: Fiziksel olarak aktif öğrenebilecekleri öğrenme durumlarında daha rahat öğrenirler. Yapararak-yaşayarak öğrenmeyi tercih ederler (Yalın, 2001, s;84).

Edgar Dale, yaşantılarla kavramların oluşumu arasındaki ilişkilerden yararlanarak, öğrencilerin en somuttan en soyuta doğru bir öğrenme yaşantısı sağlayacak, 'yaşantı konisi' adını verdiği "öğrenme yaşantılarını seçme ve eğitim durumlarını düzenlemeye yardımcı bir model" geliştirmiştir (Yalın, 2001, s;20).

Çilenti, yaşantı konisinin dayandığı ilkeleri şu şekilde sıralamıştır:

Öğrenme işlemine katılan duyu organlarımızın sayısı ne kadar fazla ise o kadar iyi öğrenir ve aynı şekilde de geç unuturuz.

1. En iyi öğrendiğimiz şeyler, kendi kendimize yaparak öğrendiğimiz şeylerdir.
2. Öğrendiklerimizin çoğunu gözlerimizin yardımı ile öğreniriz.
3. En iyi öğretim somuttan soyuta ve basitten karmaşığa doğru olmalıdır.

Ayrıca, yaşantı konisinin dayandığı bilimsel araştırma bulgularına göre insanlar öğrendiklerinin,

% 83'ünü görme

% 11'ini işitme

% 3,5'ini koklama

% 1.5'ini dokunma

% 1'ini tatma duygularıyla edindikleri yaşantılar yoluyla öğrenmektedirler.

Zaman sabit tutularak bireyler:

Okuduklarının % 10'unu

İşittiklerinin % 20'sini

Gördüklerinin % 30'unu

Hem görüp hem de işittiklerinin % 50'sini

Söylediklerinin % 70'ini

Yapıp söylediklerinin % 90'ını hatırlamaktadırlar (Çilenti, 1991, s;57).

Bu durumda ortaya çıkan sonuç şudur: Birey hangi yaş seviyesinde veya öğretim basamağında olursa olsun öğretimin etkili ve kalıcı olmasında görsel materyaller oldukça önemlidir. Bu doğrultuda görsel materyallerin genel işlevleri şu şekilde açıklanır:

1. Çoklu öğrenme ortamları sağlarlar.
2. Öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olurlar.
3. Dikkat çekerler.
4. Hatırlamayı kolaylaştırırlar.
5. Soyut şeyleri somutlaştırırlar.
6. Zamandan tasarruf sağlarlar.
7. Güvenli gözlem yapma imkânı sağlarlar.
8. Farklı zamanlarda birbirleri ile tutarlı içeriğin sunulmasını sağlarlar.
9. Tekrar tekrar kullanılabilirler.
10. İçeriği basitleştirerek anlaşılmasını sağlarlar (Yalın, 2001, s;82).

Tüm bu bilgilerden yola çıkarak genel itibari ile ders kitaplarında bulunması gereken artistik nitelikler, cilt, dış kapak, boyut, satır uzunluğu, punto gibi genel geçer özellikler ayrı tutulursa şu şekilde sıralanabilir (Kalın, 2007, s;54):

1. Bütün kitaplar okumaya yönelik olmamalı, görsel, teknik ve estetik değerlere de sahip olmalıdır.
2. Kitabın temelini, kuru bilgiler değil, duygusal değerler de oluşturmalıdır.

3. Kitaplarda metin ne ise resimler de odur. Resim-yazı ilişkisi birbirini ezmeyen, birbirlerini tamamlayan bir görüntü ve anlayış göstermeli; karakter olarak ahenkli olmalı.

4. Metinlerde mizanpaj (sayfa düzeni), grafiksel değerlere uygun olmalı, yazı-resim-fotoğraf beraberliği, dinlendirici boşluklar ve diğer hususlar birbirleriyle ahenkli bir bütünlük ve birlik sergilemelidir.

5. Resimler ve çizimler üslup bakımından birlik göstermeli ve okuyucuda estetik kaygı uyandırmalı.

6. Fotoğraflar okuyucuda, doğa, insan ve çevre sevgisini vurgulayacak nitelikte olmalı, insanlığın ortak malı olan çevrenin korunmasına yönelik kaygılar taşınmalı.

7. Ders kitapları insan beyninin sağ yarısında bulunan sezgi, hayal, estetik ve güzellik gibi acı zengin evrensel değerleri besleyici nitelikte olmalıdır.

8. Bütün kitaplarda kullanılan resimler, çocukların gelişim dönemlerinin gereksinimlerine cevap verebilecek nitelikte olmalı, çocukta resim yapma hevesini uyandırmalıdır.

9. Bütün çocuklar renge duyarlıdır. Renk hem estetik eğitim ve hem de pedagojik açıdan önemli bir unsurdur. Dolayısıyla renkler çok dikkatli ve bilinçli kullanılmalı, mümkünse bu konuda uzman ve tasarımcıların görüşleri alınmalıdır.

10. Ders kitaplarında sınıf düzeylerine göre kullanılacak puntolar Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın ölçütlerine uygun olmalıdır. Bu puntoların sınıflara dağılımı şu şekildedir. 1. Sınıf: 20-24 punto, 2. Sınıf: 18 punto, 3. Sınıf: 14 punto, 4. Sınıf: 12 punto, 5. Sınıf: 11 punto, 6. Sınıf:10 punto.

11. Son olarak görsel okuryazarlıkta önemli bir yer tutan kitap kapakları, çocukla görsel selamlaşmayı sağlayan bir elemandır. Mutlaka uzman kişiler tarafından hazırlanmalıdır ve kalıcı bir sağlamlıkta olmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Öğrencilerin öğrenme düzeyini etkileyen önemli faktörlerden biri de ders kitaplarıdır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, öğrencilerde tam öğrenmeyi gerçekleştirebilecek zengin öğrenme ortamları oluşturulamadığı durumlarda, ders kitapları temel kaynak olarak biraz daha öne çıkmaktadır. Bu nedenle ders kitapları üzerine çalışmalar yapılmıştır.

Önal ve Kaya (2005), makale çalışmalarında; öğretmenlerin derslerde kullanacakları öğretim yöntemlerini ders kitaplarındaki konu işleniş sistemine göre plânladıklarını, ders kitaplarının hem öğretmen hem de öğrenciler üzerinde son derece büyük öneme sahip olduğunu ve ders kitaplarında verilen konuların sunum biçiminin, öğrencileri aktif olarak olayların içersine sokabilecek durumda olması gerektiğini belirtmiştir.

Turan (2004) yaptığı çalışmada, Açık Öğretim Lisesi coğrafya ders kitaplarını, öğretim yöntem ve ilkeleri açısından değerlendirmiştir. Bu amaçla, Rize’de Açık Öğretim Lisesi’nde öğrenim gören 33 öğrenci ile mülakat yapmıştır. Çalışmasının sonucunda, açık öğretim lisesi coğrafya ders kitaplarının genel olarak iyi hazırlanmış ders kitapları olduğu, ancak bu kitapların nitelik ve kalitesinin daha da artırılması gerektiğini belirtmiştir.

Kalın (2007), 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nın ve Sosyal Bilgiler ders kitabını incelediği araştırmasında, sözü edilen öğretim programının öğrenci merkezli olduğu; ancak Türkiye şartlarında bölgesel farklılıklarından dolayı yeterli olmadığını gözlemlemiştir. Aynı şekilde yeni program dâhilinde oluşturulan ders kitabının da merkeze öğrenciyi alan, öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel kazanımlar elde edebileceği, yaparak ve yaşayarak öğrenmeye yönelik etkinliklerden oluşan bir kitap olduğunu belirtmiştir. Çalışmasında belgesel tarama yöntemi kullanmış, hazırladığı anketi 36 kişilik örneklem grubuna uygulamıştır.

Keser (2004) çalışmasında, Türkiye’deki ilköğretim bilgisayar ders kitaplarının önceden belirlenmiş olan 48 görsel tasarım ilkesini temele alarak değerlendirmiştir. Çalışmasının örneklem grubunu 46 kişiden oluşan Ankara Üniversitesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri son sınıf öğrencileri teşkil etmektedir. Dört ayrı 4. sınıf bilgisayar ders kitabını, üçlü likert ölçeğine göre öğrencilerin görüşlerine sunmuştur. Çalışmada

yüzde, frekans ve madde standart sapması kullanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre incelemeye alınan hiçbir kitap ilkelerin tümünü karşılayacak nitelikte bulunmamıştır.

Tay (2005), “ Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Öğrenme Stratejileri” isimli makalesinde birçok soyut kavramın yer aldığı Sosyal Bilgiler ders kitaplarının, öğrenciler tarafından anlaşılabilirliğinin sağlanması için çeşitli öğrenme stratejilerine göre düzenlenmesi gerektiği sonucuna varmıştır.

Yaşar (2005) çalışmasında, Türkiye’de okutulan orta öğretim coğrafya ders kitaplarındaki ölçme ve değerlendirme çalışmalarının karşılaştırmalı bir analizini yapmıştır. Bu bağlamda coğrafya ders kitaplarında yer alan ölçme ve değerlendirme çalışmaları nicelik ve nitelik açısından ele alındıktan sonra sorular, zihinsel alan basamaklarına göre sınıflandırılmıştır. Buna ilaveten coğrafya öğretmenlerinin sınıf içinde gerçekleştirdiği yazılı ve sözlü ölçme ve değerlendirme çalışmalarında göz önünde bulundurması gereken hususlar belirtildikten sonra, coğrafya ders kitaplarında yer alması gereken ölçme ve değerlendirme yeterlilikleriyle ilgili öneriler sıralanmıştır.

Kızılçaoğlu (2006), orta öğretim Ülkeler Coğrafyası ders kitaplarının hazırlanmasında niteliği arttırmaya yönelik öneriler sunduğu çalışmasında, çağdaş müfredat doğrultusunda hazırlanacak olan ders kitaplarının, eğitim ve öğretimi etkili kılacak bir şekilde planlanması ve gelişmiş ülkelerin ders kitabı standartlarına uygun olması üzerinde durmuştur. Öğretimin kalitesini yükseltmek için ders kitapları ile ilgili araştırmaların devam etmesinin ve bir ders kitabından beklenenlerin ortaya çıkarılmasının önemi vurgulayarak, içinde bulunulan çağın özelliklerini ve değişen koşullarını yansıtan eserler ortaya konmasının gerekliliğini belirtmiştir.

Taş (2004), yeni Coğrafya Öğretim Programı-2005 çerçevesinde, kullanılmakta olan en uygun coğrafya ders kitabını tespit etmek ve yeni hazırlanan Coğrafya Öğretim Programı’na uygun olarak basılması düşünülen yeni coğrafya ders kitapları için öneriler sunmayı amaçladığı çalışmasında; mevcut olan coğrafya ders kitaplarını, yeni hazırlanan 2005 Coğrafya Öğretim Programına göre değerlendirmiştir. Çalışmanın sonuç kısmında; lise coğrafya kitaplarındaki en çok problemin format ve perspektif kısımlarında olduğu, içerik ve perspektif kısımlarının da geliştirilmesi gerektiğini, yeni Coğrafya Öğretim Programı-2005’e uygun hazırlanacak olan kitapların, bu aksayan yönler dikkate alınarak hazırlanmaları durumunda çok daha verimli ve yeterli olacakları sonucuna varmıştır.

Karadüz (2006) yaptığı araştırmasında, ilköğretim 6,7 ve 8. sınıf Türkçe kitaplarının dil bilgisi bölümleri ile Türkçe derslerinde kullanılan dil bilgisi kitaplarını öğreticilikleri yönünden incelemiş, dil bilgisi kitapları, işlenen konular, resim ve grafiklerin yeterli olma durumu, dil ve anlatım, konunun sunuluş sırasının öğretim yöntemleri bakımından uygunluğu gibi özellikleri açısından değerlendirilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak öğretici görüşlerini tarayan bir anketle birlikte mülakattan yararlanılmıştır. Sonuç olarak dil bilgisi konularını içeren kitaplarda tanım ve terimlerin ağırlıkta olduğunu, öğrencilerin dil becerilerini desteklemeye yönelik etkinlik, uygulama ve alıştırmalara yeterince yer verilmediğini, kitapta yer alan kavramlarla resimlerin öğrenciler için sayıca yetersiz ve öğretici olmadığını belirtmişlerdir.

Atıcı, Samancı ve Özel (2007), yaptıkları çalışmada Fen Bilgisi ders kitaplarının bilimsel içerik, görsel unsurlar, dil özellikleri ve imla, hazırlık ve değerlendirme etkinlikleri ile ilgili özelliklerini öğretmen görüşlerinin alarak analiz etmiştir. veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda da öğretmenlerin kitapların bilimsel içeriğinden ve kitapta yer alan değerlendirme stratejilerinden memnun olmadıkları gözlenmiştir. Sonuç olarak öğretim programlarında belirtilen kazanımlar doğrultusunda alternatif değerlendirme yöntemlerine ders kitaplarında yer verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Kuzu ve Yıldırım (2008), Bilgisayar öğretmenlerinin Bilişim Teknolojileri Öğrenci Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitaplarının uygunluğuna ilişkin görüşlerinin belirlenmesini amaçladıkları çalışmalarında, sözü edilen kitapların öğretim programına uygunluğunu programın öğeleri açısından incelemişlerdir. Uygulanan anket, betimsel istatistiklerden yararlanılarak analiz edilmiştir. Sonuç olarak, öğretmenlerin Seçmeli Bilişim Teknolojileri Öğretim programı esas alınarak hazırlanan öğretmen kılavuz kitaplarında yer alan kazanımlar, öğretme-öğrenme süreçleri, değerlendirme, dil ve anlatım süreçlerinin uygunluğu hakkında olumlu görüş bildirdikleri belirtilmiştir.

Taş (2007) çalışmasında ilköğretim 4 ve 5. sınıf öğretmenlerinin, yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programı esas alınarak hazırlanmış, Sosyal Bilgiler ders kitaplarına ilişkin görüşlerinin belirlemektedir. Araştırma veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, Sosyal Bilgiler ders kitabı tasarım, görsel

düzen, fiziksel yapı, dil ve anlatım bakımından olumlu, ancak içerik bakımından kısmen olumlu olarak değerlendirildiği belirtilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın; modeli, evreni ve örnekleme, bilgi toplama aracı, verilerin toplanması, çözümlenmesi ve yorumlanması hakkında bilgi verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, 10. Sınıf Coğrafya ders kitabı, bazı standartlara göre ve Coğrafya Öğretmenlerinin görüşleri de alınarak, çeşitli özellikleri açısından incelenmeye çalışılmıştır.

Problem Cümlesi: 10. sınıf Coğrafya Ders Kitabının, MEB'in yayınladığı nitelikler ile TSE'nin belirlediği standartlara uygunluğu ve Coğrafya Öğretmenlerinin görüşleri nasıldır?

Alt Problemler:

- Kitabın biçimsel görünümü belirtilen standartlara uygun mudur?
- Kitabın dil ve anlatım özellikleri belirtilen standartlara uygun mudur?
- Kitabın içeriği belirtilen standartlara uygun mudur?
- Kitabın ölçme ve değerlendirme özellikleri belirtilen standartlara uygun mudur?

Varsayımlar:

- Örneklemin evreni temsil ettiği,
- Örnekleme katılan coğrafya öğretmenlerinin anket sorularına doğru ve samimi cevaplar verdikleri varsayılmıştır.

3.2. Araştırmanın Deseni:

Nitel ve nicel araştırma yöntemleri farklı iki dünya görüşü ve ya paradigma üzerine oturur. Bu iki farklı paradigmayı birbirine kıyasla 'iyi' ya da 'kötü' şeklinde bir karşılaştırmaya tabi tutmak doğru değildir. Bu iki paradigma gerçek konusunda bize

farklı pencere sunar. Bu nedenle, bu iki araştırma yöntemi birbirini tamamlayıcı yöntemler olarak düşünülmelidir (Yıldırım, Şimşek, 2006, s;64-65).

Bu çalışmada da nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Araştırmanın nitel boyutunu doküman analizi oluşturmaktadır. Coğrafya Öğretmenlerinin ders kitapları hakkındaki görüşlerinin anketle ortaya konulması ise araştırmanın nicel boyutunu oluşturmuştur. Bu yönü ile çalışmaya betimsel bir boyut da kazandırılmış olduğu söylenebilir.

3.3. Evren ve Örneklem:

Araştırmanın örneklemini, araştırmacı tarafından oransız eleman örnekleme yöntemi ile belirlenen, Erzurum il merkezinde bulunan 29 lisenin 45 Coğrafya öğretmeni ve 10. sınıf Coğrafya Ders Kitabı oluşturmaktadır.

3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları:

Araştırmanın örneklemini, Erzurum il merkez ortaöğretim kurumlarında görev yaptığı Milli Eğitim Müdürlüğü'nce belirtilen Coğrafya öğretmenlerinden, 45 Coğrafya öğretmeni ile sınırlandırılmıştır. Araştırmada 10. sınıf Coğrafya dersini yeni programa göre okutmamış öğretmenler örneklemin dışında tutulmuştur.

3.5. Verilerin Toplanması:

Araştırmada verilerin toplanmasında, veri toplama aracı olarak anket uygulanmıştır. Anket soruları Küçükahmet, Kalın, Kılıç ve Seven' in çalışmalarından esinlenilerek geliştirilmiştir. Geliştirilen anket uzman görüşünden geçirilerek gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Söz konusu anket dört bölümden oluşmuştur. Anketin birinci bölümünde öğretmenlerin ders kitabının biçimsel görünümü ile ilgili görüşlerini belirlemek için 29, ikinci bölümünde ders kitabının bilimsel içeriği hakkındaki görüşlerini belirlemek için 25, üçüncü bölümünde öğrenme- öğretme, ölçme ve değerlendirme özelliği hakkındaki görüşleri için 15, son bölümünde de ders kitabının dil ve anlatım özelliklerini saptamak için 17 madde yer almaktadır. Anketin

cevaplanmasında ‘evet- hayır- kısmen’ şeklinde 3’lü likert tipi derecelendirme kullanılmıştır. Anket maddelerinin güvenilirliği Cronbach Alpha kat sayısı yöntemine göre 0,79 olarak hesaplanmıştır.

3.6. Verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması:

Veriler, konu uzmanlarının görüşlerine yer verilerek SPSS-10,0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Bu programla verilerin frekans ve yüzde değerleri bulunmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Biçimsel Görünüm ile İlgili Bulgular

Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulunun 28.06.2006 gün ve 289 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilen, Doç. Dr. Orhan Gürbüz, Dr. Oğuz Doğan, Edip Kovulmaz, Erdal Küçükkoğlu'nun hazırladıkları 2006 tarihli Ortaöğretim Coğrafya 10 Ders Kitabı, TSE'nin TS 10220 standardı ile incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Görünüş-Renk

Kitabın sayfalarında herhangi bir leke, buruşukluk, kir, delik vb. bulunmamaktadır. Ancak birkaç sayfada baskı hatasından kaynaklanan lekeler bulunmaktadır. Sayfalarda başlıklar için kullanılan renklendirmeler solukluğu ile dikkat çekmektedir. Kitabın sayfalarında 1. hamur kâğıt kullanılmış olmasına rağmen, sayfalar tam beyazlatılmamıştır.

Diğer Özellikler

Kitap 8 formadan oluşmaktadır. Formalar birbirine tek dikiş iplikle dikilmiş, kitap elyaf koparmadan ayrılmayacak şekilde sağlam olarak yapılmıştır.

Ön Kapak

Kitabın kapağı için kullanılan karton çok ince ve hemen kırılmaya ve yırtılmaya müsaittir. Kapağın uç kesimleri birkaç kullanımın ardından yaprak halinde açılmıştır.

Kapakta kitabın adı (Coğrafya) 48 punto ile yazılmıştır. Kullanılacağı okul (ortaöğretim) biraz daha küçük punto ile (20 punto) yazılmışken kaçınıcı sınıflar (10) için olduğu 72 punto ile dikkat çekmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı'na ait amblem kapağın alt kısmının ortalarında yer almaktadır. Kapakta yazarların adları yer almamaktadır. Kapağın sol alt köşesinde yer küre resmi vardır. Arka zeminde ise Piri Reis'in haritası yer alırken, orta sağ üst köşede bir ağaç resmi bulunmaktadır. Kapak içerikle alakalıdır.

Sırt

İncelenen kitap, 8 formadan oluşan sırtta sahiptir. Sırtta kitabın ön kapağı üstte ve kitap yatay durumdayken yazının yönü sağa doğru olacak şekilde "Ortaöğretim

Coğrafya 10 yazısı ortalanmıştır. Aynı pozisyonda sırt bölümünün sol tarafında Milli Eğitim Bakanlığı'nın amblemi vardır.

Arka Kapak

Ders kitabının arka tarafında standartlara uygun olacak şekilde ISBN numarası vardır. Kitap MEB tarafından ücretsiz verildiği için fiyat küpürü bulunmamaktadır. Ayrıca “Bandrol uygulaması ilişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’in 5. maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir” yazmaktadır. Basımevinin açık adresi de kitabın arka kapağında yazılı değildir.

Kitabın arka kapağında ön kapağı kaplamış olan yer küre resmi ve Piri Reis’in haritası devam etmektedir. “Haydi Kızlar Okula” kampanyasının amblemi ve “Eğitime %100 Destek” logosu vardır.

İç kapak

İç Kapak Ön Yüzü

Kitabın iç kapağının ön yüzünde, kitabın adı, kullanılacağı okul türü, sınıfı, yazarın (yazarların) isimleri, yayın evinin adı, adresi basıldığı yıl ve yeri belirtilmiştir. Kitabın uygunluğuna dair Kurul Kararı'nın tarih ve sayısı ise iç kapağın ön yüzünde yer almamıştır.

İç Kapak Arka Yüz

İç kapak arka yüzde, genel yayın seri dizi ve onayına, baskı sayısına ve baskı adedine yer verilmiştir. Yazar dışında katkısı bulunanların adı ve soyadı da bulunmaktadır. Ayrıca iç kapak ön yüzde bulunması gereken kitabın uygunluğuna dair Kurul Kararı'nın tarih ve sayısı iç kapak arka yüzde belirtilmiştir.

İkinci Yaprak ve Devamı

Kitabın ikinci yaprak ön yüzünde öğrenciler için ihtiyaca binaen konulabilen önsöz yer almamıştır. Önsöz olmadığı için üçüncü yaprakta bulunması gereken İstiklal Marşı ikinci yaprağın ön yüzünde ve Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi de ikinci yaprağın arka yüzünde yer almaktadır. Devam eden sayfalarda Atatürk'ün resmi ve resmin alt kısmında Mustafa Kemal Atatürk yazısı bulunmaktadır. İçindekiler bölümü ünite, konu, bölüm adları ve karşılarında sayfa numaraları olacak şekilde verilmiştir. İkinci yaprakta

ihtiyaç halinde verilmesi gereken önsöz, “ Organizasyon Şeması” başlığı ile içindikiler bölümünden sonra verilmiştir.

Diğer yapraklar

Kitapta sayfa numaraları yazıların dışında kalacak şekilde sağ alt köşede verilir; sayfa numarasının zemin rengi ise içindikiler bölümünde ilgili ünite rengiyle aynıdır.

Kitapta konu ile ilgili kullanılan resimler, şemalar, grafikler konuyu destekleme, ilgi ve merak uyandırma ve eğiticilik özelliğine sahiptir. Resim, şema ve grafiklerin açıklamaları aynı sayfada verilmiştir. Kitap, Türk Standartları Enstitüsü'nün TS- 10220 numaralı standartlarına uymaktadır.

Son Bölümün Düzeni

Kitabın son bölümünde açıklanması gerekli kelime ve terimleri belirten alfabetik sözlük ve yararlanılan kaynakların belirtildiği kaynakça bölümü yer almaktadır.

Kaynakçanın ardından yapraklarda “Dünya Dilsiz Haritası”, “Dünya Fiziki Haritası”, “Dünya Siyasi Haritası”, “Türkiye Dilsiz Haritası”, “Türkiye Fiziki Haritası”, “Türkiye Mülki İdare Bölümleri Haritası” ve “Türkiye Haritası” yer almaktadır. Son sayfada bulunması gereken en az bir sayfalık boş yaprak, alfabetik indeks, bibliyografya bulunmamaktadır.

Boyutlar

Ders kitabının boyutları 19x27 cm olarak ölçülmüş olup ISO 6716'daki A serisinin, büyük boy için A5 boyutuna uygundur. Kitap, muhatabı olan 17 yaş seviyesindeki bir öğrencinin taşıyabileceği boyut ve ağırlıktadır.

Yazı Büyüklükleri

İncelenen kitap standarda uygun olarak 10 puntoyla, konu başlıkları ve alt başlıklar koyu renkle yazılmıştır. Ancak paragraf içlerinde vurgu ve tonlamalar için koyu renkler kullanılmamıştır.

10. sınıf Coğrafya Ders Kitabı Değerlendirme Anketi'nin, kitabın biçimsel görünümü ile ilgili bölümünden elde edilen bulgular Çizelge 4.1'de verilmiştir.

Çizelge 4. 1. Coğrafya Öğretmenlerinin ders kitabının biçimsel görünümü ile ilgili görüşleri.

BİÇİMSEL GÖRÜNÜM		EVET		KISMEN		HAYIR	
		f	%	f	%	f	%
1	Kitap öğretmen ve öğrenci kılavuzu ile birlikte set halinde hazırlanmış mı?	1	2,2	9	20,0	35	77,8
2	Görsel unsurlar anlatılmak isteneni yanlış anlamaya meydan vermeden açıklıyor mu?	17	37,8	25	55,6	3	6,7
3	Öğrencilerin katılımına destek verecek şekilde tasarlanmış mı?	18	40,0	22	48,9	5	11,1
4	Ana ve yan temaları içeriyor mu?	15	33,3	20	44,4	10	22,2
5	Görsel unsurlar, kitabın içeriğini destekliyor mu?	20	44,4	21	46,7	4	8,9
6	Sayfalar amaçlı bir şekilde yerleştirilmiş mi?	12	26,7	20	44,4	13	28,9
7	Görseller altyazıları ile kullanılmış mı?	20	44,4	14	31,1	11	24,4
8	Kitabı destekleyen CD, kaset gibi yardımcı araç var mı?	1	2,2	7	15,6	37	82,2
9	Kitapta vurgu kullanılmış mı?	4	8,9	28	62,2	13	28,9
10	Tablolar okunur, anlaşılır ve renkli bir şekilde mi?	22	48,9	21	46,7	2	4,4
11	Sayfa düzeni uygun mu?	21	46,7	17	37,8	7	15,6
12	Harflerin büyüklüğü ve satır aralıkları seviyeye uygun mu?	38	84,4	6	13,3	1	2,2
13	Haritalarda yer alan unsurlar lejantta gösterilmiş mi?	33	73,3	11	24,4	1	2,2
14	Görsel materyaller yaş grubunun gelişim özelliklerine uygun içerikte düzenlenmiş mi?	24	53,3	20	44,4	1	2,2
15	Resim, harita fotoğraf vb. bulunduğu bölümün içeriğine uygun mu?	25	55,6	17	37,8	3	6,7
16	Bölüm uzunlukları işlenen konuların önemine uygun mu?	4	8,9	19	42,2	22	48,9

17	İçindekiler listesi doğru ve yeterince ayrıntılı mı?	13	28,9	20	44,4	12	26,7
18	Yazı sitili süsten arınmış ve sade mi?	26	57,8	13	28,9	6	13,3
19	Görsel unsurlar belirli bir bütünlük gösteriyor mu?	11	24,4	29	64,4	5	11,1
20	Baskı hataları var mı?	12	26,7	22	48,9	11	24,4
21	Kitabın basım tarihi ve baskısı bulunuyor mu?	34	75,6	4	8,9	7	15,6
22	İçindekiler sayfası var mı?	41	91,1	3	6,7	1	2,2
23	Tablo şekil ve şemalar için liste var mı?	19	42,2	6	13,3	20	44,4
24	İçeriğe uygun sözlük bölümü düzenlenmiş mi?	28	62,2	13	28,9	4	8,9
25	Sınıfın düzeyine uygun olan kaynakça ve yararlanılan eserleri gösteren kaynakça var mı?	25	55,6	15	33,3	5	11,1
26	Ekler bölümü var mı?	9	20,0	13	28,9	23	51,1
27	İndeks var mı?	16	35,6	9	20,0	20	44,4
28	Yazar ya da yazarlar hakkında bilgi verilmiş mi?	-	-	5	11,1	40	88,9
29	Kapak ilgi çekici mi?	8	17,8	17	37,8	20	44,4

Anket sonuçları incelendiğinde; örneklem grubunun büyük çoğunluğunun, 10. sınıf coğrafya ders kitabının biçimsel görünümle ilgili olarak olumlu düşündüğü gözlenmiştir. Ankete katılanların %46'sı kitapta yer alan görsel unsurların kısmen de olsa kitabı desteklediği, %48'i tabloların okunur ve anlaşılır olduğu, %84'ü kitaptaki harf büyüklüğünün ve satır aralıklarının, %53'ü de görsel materyallerin öğrencilerin seviyelerine uygun olduğu, %55'i görsel unsurların kısmen de olsa anlatılmak isteneni yanlış anlaşılmalara meydan vermeden açıklar özellikte olduğu, %44'ü sayfaların kısmen amaçlı bir şekilde yerleştirildiği görüşündedirler. Buna karşın öğretmenlerin %48'i bölüm uzunluklarının işlenen konuların önemine uygun olmadığı, %51'i kitapta ekler ve indeks bölümlerinin yer almadığı görüşündedirler.

4.2. Bilimsel İçerik ile İlgili Bulgular

Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu 2594 sayılı Tebliğler Dergisinde (2007), ders kitapları ile eğitim araçlarının incelenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin yönergeye göre: ders kitaplarının içeriği aşağıdaki nitelikleri taşımaktadır:

1) Dersin öğretim programını kapsayacak şekilde düzenlenir. Dersin kazanımlarının tümünün işe koşulup koşulmadığına dikkat edilir. Kazanımların ve yeterliklerin bire bir aynı ifadeyle kitapta yer alması beklenilmez. Kazanımlara dolaylı olarak yer verilmesi, tüm kitapların homojen bir yapıya bürünmemesi açısından önemlidir. İncelediğimiz ders kitabının içeriği öğretim programını kapsar niteliktedir.

2) Konular ve üniteler, sınıf seviyesine göre günlük hayatla bağlantılı ve uygulamalı olarak ele alınır. Ankete katılan öğretmenlerin %31'ine göre; incelenen ders kitabının içeriğinin doğal, sosyal, estetik, ekonomik ve kültürel bütünlük içerisinde öğrencinin günlük yaşantısında kullanabileceği şekildedir.

3) Konular ve üniteler; problemleri belirtme, inceleme ve gözlem yolu ile gerekli deneyleri yapma, deneylerden sonuç çıkarma ve bu sonuçları kontrol ederek bilimsel düşünme yöntemini güçlendirecek şekilde işlenir. Ankete katılan öğretmenlerin %60'ı 'içerik, öğrencileri muhakeme etmeye, bağımsız ve yaratıcı düşünmeye sevk ediyor mu?' sorusunu 'kısmen' şeklinde cevaplandırmıştır.

4) Dersin özelliğine göre ünite, bölüm ve konular arasında hacim bakımından programda belirtildiği şekilde uygun bir denge kurulur. İncelenen kitapta bu dengenin korunmadığı gözlenmiştir. Anket sonuçları da bunu doğrular niteliktedir. Ankete katılanların %48'i bu konu ile ilgili olarak olumsuz görüş bildirmiştir.

5) Kazandırılacak bilgi, beceri, tavır ve tutumlar ile değerler sınıf seviyesine uygun kavram ve örneklerden hareket edilerek verilmiştir.

6) Konuların işlenişinde, aynı sınıfta okutulan diğer derslerle olan ilişkisi göz önünde bulundurulur. Ayrıca bir önceki sınıfın konularıyla bilgi, kavram, ilke ve beceri bakımından bağlantısı kurulur ve bir üst sınıfla ilgili hazırlayıcı açıklamalara yer verilir. Ankete katılanların %68'ine göre ders kitabı, konuları işlerken daha önceden edinilen kazanımları kısmen dikkate almıştır.

7) Konular, öğretime yardımcı unsurlarla desteklenerek anlaşılır hâle getirilir.10 sınıf coğrafya kitabı içerdiği fotoğraf, resim, harita ve şekillerle konunun anlaşılmasında kolaylık sağlamıştır.

8) Konuların işlenişinde gereksiz bilgi ve ayrıntıya yer verilmez. İncelenen kitapla ilgili olarak öğretmenlerimizin %46'sı gereksiz ayrıntı ve fazla bilgilerin yer almadığını düşünmektedir.

9) Konular öğrenciyi sorgulama, araştırma, inceleme ve başka kaynaklara yönlendirmeye teşvik edecek şekilde işlenir. Öğrenciyi daha çok öğrenmeye ve araştırmaya teşvik edici özellikte olduğu görüşü ankete katılan öğretmenlerin %48'i tarafından vurgulanmıştır.

10) İstatistikî ve bilimsel bilgiler güncellenmiş olarak verilir. Ders kitabındaki bilgiler güncellenmiş olarak verilmiştir. Öğretmenlerin %51'i 'kısmen', %46'sı 'evet' şeklinde cevaplamıştır.

11) Konuların işlenişinde, yakından uzağa, basitten karmaşığa, kolaydan zora ve somuttan soyuta giden bir yöntem izlenir. İncelenen kitabın böyle bir yöntem izlemediği anket sonuçlarından çıkarılmaktadır.

12) Öğrencilerin kitaplardan verimli şekilde yararlanmasını sağlayacak unsurlara yer verilmiştir.

13) Kitaplarda metinleri açıklamak, pekiştirmek veya yorumlamak için kullanılan görsel unsurlar metin ile uyumlu olacak biçimde verilir. Kitapta kullanılan görsel unsurlar metin ile uyumlu biçimde verilmiştir

10. sınıf Coğrafya Ders Kitabı Değerlendirme Anketi'nin, kitabın bilimsel içerik ile ilgili bölümünün sonuçları aşağıdaki Çizelge 4.2' de verilmiştir.

Çizelge 4. 2. Coğrafya Öğretmenlerinin ders kitabının bilimsel içeriği ile ilgili görüşleri.

BİLİMSEL İÇERİK		EVET		KISMEN		HAYIR	
		f	%	f	%	f	%
1	İçerik Türk Milli Eğitimi'nin amaçları ve temel ilkeleri ile tutarlı mı?	25	55,6	18	40,0	2	4,4
2	İçerik milli, ahlaki, insani ve kültürel değerlerle tutarlı mı?	31	68,9	11	24,4	3	6,7
3	İçerik kurum ve dersin amaçları ile tutarlı mı?	22	48,9	17	37,8	6	13,3
4	İçeriğin sunumunda bölgesel farklılıklar dikkate alınmış mı?	7	15,6	7	15,6	31	68,9
5	İçerikte yer alan bölümler, üniteler ve konular arasında hacim bakımından makul ve öğretim programına uygun bir denge kurulmuş mu?	2	4,4	21	46,7	22	48,9
6	Konuların işlenişinde öğrencilerin daha önce kazandığı bilgi, beceri, tutum ve davranışlar ile aynı sınıfta okutulan diğer derslerle ilişkisi dikkate alınmış mı?	4	8,9	31	68,9	10	22,2
7	Her konu ile ilgili yeterli bilgi verilmiş mi?	5	11,1	10	22,2	30	66,7
8	Konunun amacı ve işlevi açık bir şekilde ifade edilmiş mi?	10	22,2	23	51,1	12	26,7
9	Amaçlar, hedefler ve davranışları gerçekleştirebilir nitelikte mi?	4	8,9	30	66,7	11	24,4
10	İçeriğin uygun bir şekilde geliştirilmesi ve birbirleri ile ilişkili kavramlar bir bütün olarak verilmiş mi?	4	8,9	33	73,3	8	17,8
11	İçeriğin örgütlenmesinde süreklilik, ardışıklık ve bütünlüğü dikkate alınmış mı?	6	13,3	26	57,8	13	28,9
12	İçerikte gereksiz ayrıntı ve fazla bilgiye yer verilmiş mi?	9	20,0	15	33,3	21	46,7
13	İçerik, öğrencileri muhakeme etmeye, bağımsız ve yaratıcı düşünmeye yönlendiriyor mu?	6	13,3	27	60,0	12	26,7
14	İçerik, öğrenciyi daha çok öğrenmeye ve araştırmaya teşvik edici nitelikte mi?	14	31,1	22	48,9	9	20,0
15	İçeriğin güncel olarak verilmesine özen gösterilmiş mi?	21	46,7	23	51,1	1	2,2

16	İçerik doğal, sosyal, estetik, ekonomik ve kültürel bütünlük içerisinde öğrencinin günlük yaşantısında kullanabileceği şekilde mi?	14	31,1	28	62,2	3	6,7
17	Konular günlük hayatla bağlantılı olarak bilimsel, doğal, sosyal, estetik, ekonomik, sosyo-kültürel boyutlar içerisinde ele alınmış mı?	12	26,7	30	66,7	3	6,7
18	İçerikte bilişsel, duyuşsal, devinimsel etkinlikler dengeli mi?	4	8,9	31	68,9	10	22,2
19	İçerik ilgi uyandırıcı mı?	9	20,0	22	48,9	14	31,1
20	Ünitelerin sonunda derste anlatılanlar özetlenmiş mi?	1	2,2	5	11,1	39	86,7
21	Öğrencilerin konular arasında bağ kurmalarını sağlayacak tekrar bölümleri bulunuyor mu?	1	2,2	9	20,0	35	77,8
22	Öğrenciler için rehber yönergeler yer vermiş mi?	12	26,7	13	28,9	20	44,4
23	Kazanımları karşılayacak yeterli etkinlik, konu, harita vb. ipucuna yer verilmiş mi?	16	35,6	28	62,2	1	2,2
24	Çeşitli coğrafi olayların sunumunda sebep ve sonuç ilişkisi göz önünde bulundurulmuş mu?	11	24,4	27	60,0	7	15,6
25	Hatalı genellemelerden kaçınılmış mı?	12	26,7	25	55,6	8	17,8

Ankete katılanların büyük bir çoğunluğu (%60) içeriğin Türk Milli Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun, milli, ahlaki, insani ve kültürel değerlerle tutarlı olduğu görüşündedir. Öğretmenlerin %51'i kısmen de olsa ders kitabında konuların amaçları ve işlevinin ifade edildiği, %73'ü içeriğin uygun bir şekilde geliştirildiği ve birbiri ile ilişkili kavramların bir bütün olarak verildiği, %57'si içeriğin örgütlenmesinde sürekliliğin, ardışıklığın ve bütünlüğün dikkate alındığı buna karşın; %44'ü kitapta öğrenciler için rehber yönergeler yer verilmediği, %86'sı ünitelerin sonunda özet bölümünün olmadığı, %68'i içeriğin sunumunda bölgesel farklılıkların dikkate alınmadığı görüşündedir.

4.3. Öğrenme, Öğretme, Ölçme ve Değerlendirme ile İlgili Bulgular

2594 sayılı Tebliğler dergisinde, ders kitapları ile eğitim araçlarının incelenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin yönergeye göre, ders kitaplarının öğrenme, öğretme, ölçme ve değerlendirme ile ilgili özellikleri aşağıdaki nitelikleri taşımalıdır.

1. Konular, öğrencileri muhakemeye, bağımsız ve yaratıcı düşünmeye, kıyaslamaya ve edinilen bilgilerden hareketle sonuçlar çıkarmaya yöneltecek şekilde işlenir. Konular kısmen muhakeme etmeye dayalıdır.

2. Konularla ilgili hazırlık çalışmalarının öğrenciyi düşünmeye ve araştırmaya yöneltecek nitelikte olmasına dikkat edilir. Kitapta verilen örnekler eğitim sisteminin gerektirdiği şekilde öğrenci merkezli olduğundan öğrencileri araştırma ve düşünmeye yöneltecek niteliktedir.

3. Öğrencinin yeni bilgileri ezberlemesi değil, zihninde yapılandırması hedeflenir. Kitap, yeni bilgileri öğrenirken ezberden kurtarmış; araştırma ve zihinde yapılanmaya yöneltilmektedir.

4. Konular, programın ilgili temel becerileri ile alt becerilerini kazandıracak şekilde düzenlenir ve öğrencinin etkin rol almasına imkân verecek biçimde işlenir. Ders kitabı, konuların işlenişinde hazırlık aşamasından başlayıp kavramların öğretilmesi ve becerilerin kazandırılmasında aşamalı bir sıra izlemiştir. Ankete katılan öğretmenlerin %66,7 si kısmen de olsa bu fikri desteklemektedir.

5. Değerlendirmeye ilişkin unsurlar, ölçme ve değerlendirme ilke ve teknikleri dikkate alınarak düzenlenir.

6. Her ünite veya bölümün sonunda öğrenciyi konularla ilgili bilgi, beceri, değer, tutum ve yeterliklerin kazandırılıp kazandırılmadığını ölçmeye yarayan değerlendirme sorularına yer verilir.

7. Çoktan seçmeli, doğru-yanlış, boşluk doldurma, eşleştirme, yazılı yoklama ve benzeri sonuç değerlendirme teknikleri ile ürün dosyası (portfolyo) değerlendirme, performans değerlendirme, gözlem formu gibi süreç değerlendirme tekniklerine yer verilir.

Kitapta değerlendirme ile ilgili hususlar, ölçme ve değerlendirme ilke ve teknikleri dikkate alınarak düzenlenmiş, her ünite sonunda değerlendirme sorularına yer

verilmiştir. Değerlendirme soruları çoktan seçmeli, doğru-yanlış, boşluk doldurma, kısa cevaplı ve yazılı yoklama teknikleri ile hazırlanmıştır.

10. sınıf Coğrafya Ders Kitabı Değerlendirme Anketi'nin, kitabın öğrenme, öğretme, ölçme ve değerlendirme ile ilgili bölümünün sonuçları Çizelge 4.3'te verilmiştir.

Çizelge 4.3. Coğrafya Öğretmenlerinin ders kitabının öğrenme, öğretme, ölçme ve değerlendirme boyutu ile ilgili görüşleri.

ÖĞRENME, ÖĞRETME ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME		EVET		KISMEN		HAYIR	
		f	%	f	%	f	%
1	Konuların anlatımında basitten karmaşığa ilkesi dikkate alınmış mı?	5	11,1	22	48,9	18	40,0
2	Konuların hazırlık aşamasından başlayarak kavramların öğretilmesi ve becerilerin kazandırılmasında aşamalı bir sıra izlenmiş mi?	5	11,1	30	66,7	10	22,2
3	Önemli terimler ya da kavramlar yeterli bir şekilde açıklanmış mı?	6	13,3	17	37,8	22	48,9
4	Konuyu kavramak için yeterli örnek, deney, araştırma, gözlem bulunuyor mu?	15	33,3	20	44,4	10	22,2
5	Konuların işlenişinde öğrencilerin gelişim basamakları ilgi, yetenek ve ihtiyaçları dikkate alınmış mı?	4	8,9	27	60,0	14	31,1
6	İçerik farklı öğrenme gücüne ve hızına sahip öğrencilere hitap edici özellikte mi?	1	2,2	28	62,2	16	35,6
7	Konulara ayrılan süre yeterli mi?	20	44,4	6	13,3	19	42,2
8	Konuların anlatımında günlük yaşamla bağlantılar kurulmuş mu?	20	44,4	23	51,1	2	4,4
9	Örnekler öğrencileri düşünmeye, tartışmaya yönlendiriyor mu?	14	31,1	27	60,0	4	8,9
10	Araştırmalar ve etkinlikler güçlük düzeylerine göre gruplanmış mı?	2	4,4	22	48,9	21	46,7
11	Verilen örnekler öğrenci seviyesine uygun mu?	11	24,4	30	66,7	4	8,9
12	Örnekler konuyu pekiştirir nitelikte mi?	11	24,4	30	66,7	4	8,9

13	Örnekler kolaydan zora doğru hazırlanmış mı?	8	17,8	19	42,2	18	40,0
14	Her konu sonunda verilen sorular öğrencinin o konuyu anladığını gösteren düzeyde mi?	12	26,7	22	48,9	11	24,4
15	Öğrenme etkinlikleri ve öneriler, alıştırmalar öğretmenden destek almadan öğrenciler tarafından gerçekleştirilebilir türden mi?	5	11,1	18	40,0	22	48,9

Ankete katılanların; ‘konuların hazırlık aşamasından başlayarak kavramların öğretilmesi ve becerilerin kazandırılmasında aşamalı bir sıra izlenmiş mi?’ sorusuna %66’sı, ‘konuların işlenişinde öğrencilerin gelişim basamakları, ilgi, ihtiyaçları dikkate alınmış mı?’ sorusuna %60’ı, ‘içerik farklı öğrenme gücüne ve hızına sahip öğrencilere hitap edici özellikte mi?’ sorusuna %62’i, ‘örnekler öğrencileri düşünmeye, tartışmaya yönlendiriyor mu?’ sorusuna %60’ı, ‘verilen örnekler öğrenci seviyesine uygun mu?’ sorusuna %66’sı ve ‘örnekler konuyu pekiştirir nitelikte mi?’ sorusuna %66’sı ‘kısmen’ şeklinde cevap vermişlerdir. Yine ankete katılanların %46’sı ‘araştırmalar ve etkinlikler günlük düzeylerine göre gruplanmış mı?’, %42’si ‘konulara ayrılan süreler yeterli mi?’, %48’i ‘önemli kavramlar ya da terimler yeterli bir şekilde açıklanmış mı?’ sorularına ‘hayır’ şeklinde cevap vermişlerdir.

4.4 Dil ve Anlatım Özellikleri ile İlgili Bulgular

Bu bölümde ders kitabının dil ve anlatım ile ilgili özellikleri, 2594 sayılı Tebliğler Dergisinde (2007) yer alan “Ders Kitapları ile Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge” ve uygulanan anket sonuçlarına göre değerlendirilmesi verilmektedir.

10. sınıf Coğrafya Ders Kitabı Değerlendirme Anketi’nin, kitabın dil ve anlatım ile ilgili bölümünün bulguları Çizelge 4.4’te verilmiştir.

Çizelge 4. 4. Coğrafya Öğretmenlerinin ders kitabının dil ve anlatım özellikleri ile ilgili görüşleri.

DİL VE ANLATIM		EVET		KISMEN		HAYIR	
		f	%	f	%	f	%
1	Doğru, açık, sade, anlaşılır bir dil ve anlatım kullanılmış mı?	28	62,2	15	33,3	2	4,4
2	Metinlerde akıcılık, mantık bakımından tutarlılık ve fikir bütünlüğü bulunuyor mu?	20	44,4	23	51,1	2	4,4
3	Dil, öğrencilerin gelişim özelliklerine ve düzeylerine uygun mu?	31	68,9	11	24,4	3	6,7
4	Cümleler kurallı mı?	35	77,8	10	22,2	-	-
5	Yazım (imla) kurallarına uygun mu?	40	88,9	3	6,7	2	4,4
6	Noktalama işaretleri doğru kullanılmış mı?	39	86,7	6	13,3	-	-
7	Kullanılan noktalama işaretleri, sınıf seviyelerine uygun mu?	41	91,1	2	4,4	2	4,4
8	Bir kavrama karşılık kitabın her yerinde aynı kelimeler kullanılmış mı?	24	53,3	17	37,8	4	8,9
9	Yabancı sözcükler orijinal şekilde yazılmış ve okunuşları parantez içerisinde verilmiş mi?	9	20,0	23	51,1	12	26,7
10	Konu alanına ait kavramlar doğru kullanılmış mı?	25	55,6	16	35,6	4	8,9
11	Bilinmeyen kelimelerin açıklandığı bir bölüm var mı?	26	57,8	8	17,8	11	24,4
12	Kelimeler öğrencilerin gelişim özelliklerine göre seçilmiş mi?	23	51,1	19	42,2	3	6,7
13	Kelimelerin uzunlukları okuma becerilerine uygun mu?	26	57,8	16	35,6	3	6,7
14	Paragraflar kendi içlerinde giriş, gelişme ve sonuç cümlelerinden oluşmuş mu?	25	55,6	17	37,8	3	6,7
15	Her bir paragraf bir fikri açıklamaya	24	53,3	20	44,4	1	2,2

	yönelik mi?						
16	Metindeki paragraflar arasında bağlantılar açık bir şekilde kurulmuş mu?	18	40,0	25	55,6	2	4,4
17	Ders kitaplarında konu alanlarına göre farklı anlatım şekilleri kullanılmış mı?	18	40,0	17	37,8	10	22,2

2594 sayılı Tebliğler Dergisi'nde, Ders Kitapları ile Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge'ye göre, ders kitaplarının dil ve anlatım özellikleri aşağıdaki nitelikleri taşımalıdır.

- 1) Yaşayan Türkçe doğru, güzel ve etkili kullanılır.
- 2) Türkçeleşmiş kelimeler, yaşayan Türkçenin bir parçası olarak değerlendirilir.
- 3) Öğrencilerin seviyelerine uygun yeni kelimeleri öğrenmelerine fırsat veren zengin ve akıcı Türkçenin kullanılmasına özen gösterilir.

4) Konular işlenirken doğru, açık, anlaşılır bir dil ve anlatım kullanılır

Ders kitabında, doğru, açık, sade, anlaşılır bir dil ve anlatım kullanılmıştır. Ankete katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu (%62'si) bu konuyla ilgili olarak olumlu fikir belirtmişlerdir.

5) Cümleler, öğrencinin zihnindeki bilgilerin yapılandırılmasına yönelik olarak kurulmuştur.

6) Paragraf düzenleme kurallarına uyulur ve paragraflar arasındaki anlam ve mantık ilişkisine dikkat edilir. Ankete katılan öğretmenlerin %55,6 sı, ders kitabındaki paragrafların kendi içerisinde giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluştuğunu, %40 ı da paragraflar arasında bağlantıların açık bir şekilde kurulduğunu ifade etmektedir.

7) Cümle uzunlukları, sınıf seviyesine uygun olarak düzenlenir. Ankete katılan öğretmenlerin %57'si ders kitabındaki cümle uzunluklarının ve kullanılan kelimelerin sınıf seviyelerine uygun olduğunu düşünmektedir.

8)Metinlerde akıcılık, mantık dokusu ve fikir bütünlüğü sağlanır. İncelenen ders kitabında yer alan metinlerde akıcılık, mantık bakımından tutarlılık ve fikir

bütünlüğü bulunmaktadır. Bu konu ile ilgili öğretmenlerimizin %4,4'ü “hayır”, %51,1'i “kısmen”, %44,4'ü ise “evet” şeklinde cevap vermişlerdir.

Ankette yer alan ‘ dil, öğrencilerin gelişim özelliklerine ve düzeylerine uygun mu?’ sorusuna ankete katılanların %68'i , ‘yazım imla kurallarına uygun mu?’ sorusuna %88'i, ‘noktalama işaretleri doğru kullanılmış mı?’ sorusuna %86'sı , ‘konu alanına ait kavramlar doğru kullanılmış mı?’ sorusuna %55'i ‘evet’ şeklinde cevap vererek görüş bildirmişlerdir.

Anket sonunda sorulan “Çalışma için gerekli gördüğünüz düşünceleriniz var mı?” açık uçlu soruya öğretmenlerin verdiği cevaplar genel itibari ile şöyledir:

- Kitap her ne kadar öğrenci merkezli hazırlanmış olsa da bilgi unsuruna fazla yer verilmemiş olmakla birlikte bazı bölümlerde akademik bilgi ön plana çıkarılmıştır.

- Bilimsel olarak netlik kazanmamış konularda kesin yargı olarak bilgi verilmesi amaçlanmış bu da öğretmen öğrenci arasında tartışmalara neden olabilmektedir.

- Öğrenciler liseye gelene kadar öğretmenin bilgi sunduğu ve öğrencinin nispeten pasif olduğu bir öğrenme yöntemi esas alınmıştır. Bu nedenle öğrenciyi aktif öğrenme sürecine sokan kitap; öğrencilerin ders öncesi hazırlıklarının tam olmasını gerektirmektedir. Ayrıca kısa sürede çok fazla etkinliğin olması öğrencilerde maddi imkânsızlık ve isteksizlik gibi sorunları da beraberinde getirmektedir. Programın uygulanmasına ilişkin sıkıntıları doğurmaktadır.

- Etkinlikler daha ilgi çekici olabilir.

- Kitap içerisindeki konular arasında bütünlük ve ilgi olmamakla beraber bazı konularda yetersiz bilgi verilmiştir.

-Kitap, bilimsel içerikten yoksundur. İçerik olarak kitap uygun olmayıp dili ve anlatımı da öğrenci seviyesinin altındadır.

-Bilgi yetersizliği ders kitabının en önemli eksikliğidir; fakat yeni sistemde bilgiyi öğrencinin bulması istendiğinden kitap bu şekilde hazırlanmıştır.

-Bir paragrafla konunun amacı özetlemeli ve kazanımlarla ilgili etkinlikler zenginleştirilmeli.

- Kitap, bilimsel içerik bakımından bazı konularda çok ayrıntılı bazı konularda da yüzeysel anlatım sergilenmiştir. Fen sınıflarında konular daha ağır gelmektedir. Eşit Ağırlık ve Sosyal sınıflarda ise anlaşılır düzeydedir. Bu bağlamda sınıf farklılığını ortadan kaldırmak amacıyla farklı program işlenmelidir.

-Bazı harita ve şekillerde renkler tam çıkmadığı için karışıklıklar olmuş ve yorum yapmayı engellemiştir. Renklerin daha net ve canlı olması gerekmektedir.

-İçerikte anlatım soru cevabın gerisinde kalmıştır. Çoğu bilgiler tam açıklanmamakla beraber içeriği öğretmen genel bilgilerle desteklemektedir.

-Bölgesel farklılıklar gözetilerek görsel materyaller hazırlanırsa öğrenci katılımı daha fazla desteklenmiş olur.

-Yoğun bir program sunan 9. sınıfın ardından öğrencilere bu konuların verilmesi zordan kolaya gibi bir durum sergiliyor. İçerik daha farklı ve dolu bir sunum olabilir ve değerlendirme çalışmaları zorlayıcı nitelikte olabilir.

Cevaplar incelendiğinde, genellikle kitabın içerik kısmının eleştirildiği görülmektedir. Konularla ilgili bilgilerin yetersiz olması ve bazı konulara gereğinden fazla yer vermesi bir olumsuzluk olarak ifade edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ders kitapları kullanışlılığı, ekonomikliğı, pratik olması ve birçok materyali de bünyesinde bulundurması bakımından önemlidir. Nitelikli ders kitabı eğitim-öğretim faaliyetlerini de ileri seviyeye taşımakta büyük faktördür. Bundan dolayı ortaöğretimde okutulacak ders kitabının sınıf seviyesine, çevreye Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçlarına uygun bir şekilde biçimsel görünüm, içerik, ölçme değerlendirme, dil ve anlatım açısından etkili ve öğrencileri ezberden kurtaran öğrenciyi merkeze alan, öğrencinin zihninde yeni yapılandırmalar oluşturan aynı zamanda da güncel bir kitap olmalıdır.

Bu çalışma, 10. sınıf Coğrafya Ders Kitabı'nın biçimsel görünümü, bilimsel içeriğı, dili ve anlatımı, ölçme ve değerlendirme özelliklerinin MEB Talim ve Terbiye Kurulu'nca yayınlanan yönetmelik ve TS 10220 standartlarına uygun olup olmadığını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. İncelenen ders kitabıyla ilgili varılan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir.

Kitabın hazırlanmasında 1. hamur kâğıt kullanılmıştır. Kitabın ön ve arka kapağı standartlara uygundur. Kitapta önsöz bölümüne yer verilmiştir. Sayfa numaraları yazıların dışında kalacak şekilde sağ alt köşede verilmiş olup, sayfa numarasının zemin rengi ile içindekiler bölümünde ilgili ünite ile aynı renktir. Resim, şema ve grafiklerin açıklamaları aynı sayfada yer almaktadır. Kitap öğrencilerin taşıyabileceğı ağırlıktadır. Kitap bu özellikleri ile TS 10220 standartlarına uygundur.

Kitapta yer alan görsel unsurların kısmen de olsa içeriğı desteklediğı, kitapta kullanılan tabloların okunur ve anlaşılır olduğı, kitaptaki harf büyüklüklerinin ve satır aralıklarının öğrenci seviyelerine uygun olduğı sonucuna varılmıştır.

MEB Talim ve Terbiye Kurumu'nun yayınladığı yönetmeliğe göre; kitabın bilimsel içeriğı öğretim programını kapsar niteliktedir. İçerik, öğrencinin günlük yaşantısında kullanabileceğı şekildedir. Bununla beraber içerik kısmen de olsa öğrenciyi muhakeme etmeye ve yaratıcı düşünmeye sevk eder niteliktedir. Kitapta ünite, bölüm ve konular arasında hacim bakımından, programa uygun olarak, kısmen bir denge kurulmuştur.

İçerikte verilen örnekler kısmen de olsa sınıf seviyesine uygundur. Konuların işlenişinde önceden edinilen kazanımlara yeterli olmamakla beraber, yer verilmiştir.

Kitap içerdiği fotoğraf, resim, harita ve şekillerle öğrenmeyi kolaylaştırıcı özelliğindedir. Kitapta yer alan bilgiler güncellenmiş olarak verilmiştir. Ancak konuların anlatımında basitten karmaşığa ilkesi dikkate alınmamıştır. Ünite sonlarında özet bölümüne yer verilmemiştir. İçeriğin sunumunda bölgesel farklılıklar yeterince dikkate alınmamıştır.

Öğrenme, öğretme, ölçme ve değerlendirme özellikleri bakımından ders kitabı, konuların işlenişinde hazırlık aşamasından başlayıp, kavramların öğretilmesi ve becerilerin kazandırılması noktasında aşamalı bir sıra izlemiştir. Kitapta verilen örnekler öğrenciyi araştırmaya sevk edici özelliğindedir. Konular kısmen de olsa muhakemeye dayalıdır. Kitapta önemli kavramlar ya da terimler yeterli bir şekilde açıklanmamıştır.

Kitap, her ünite sonunda değerlendirme sorularına yer vermiştir. Sorular çoktan seçmeli, doğru-yanlış, boşluk doldurma, kısa cevaplı ve yazılı yoklama teknikleri kullanılarak hazırlanmıştır.

Ders kitabı, dil ve anlatım öğeleri incelendiğinde doğru, açık, sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Cümlelerin ve kelimelerin uzunlukları sınıf seviyelerine uygundur.

Sonuç olarak; incelenen ders kitabının biçimsel görünümü, dil ve anlatım özellikleri, öğrenme-öğretme, ölçme ve değerlendirme nitelikleri, MEB tarafından yayınlanan yönetmeliğe uygun ve TS 10220 standartlarında olduğu, bilimsel içeriğinin belirtilen eksiklikler dikkate alınarak geliştirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

İncelenen ders kitabına yönelik sunulan öneriler şöyle sıralanabilir;

Ders kitabının genel fiziksel özellikleri ile ilgili birçok olumlu görüşlerin olmasının yanı sıra cildin kolayca yırtılabiliyor olması ile sayfaların bağlantı yerlerinin sağlam olmaması kaliteyi düşürmektedir. Kitabın kullanılışlığı açısından bu özelliklere dikkat edilmelidir.

Ders kitabında vurgu ve tonlamalar için renklendirme yapılmalıdır. Bölüm uzunlukları işlenen konuların önemine uygun olmalıdır. Kitapla ilgili ekler kısmına ve indekse yer verilmeli, CD, disket ve asetatlar gibi yardımcı materyaller bulunmalıdır. Yine konuların uygulanması için öğrenci alıştırmaları kitabı, öğretmen kılavuzu, 3 boyutlu CD ve DVD'ler gibi yardımcı materyallerin olması gerekmektedir.

Kitabın içeriği, öğrencileri tam anlamıyla muhakeme etmeye, bağımsız ve yaratıcı düşünmeye yönlendirici nitelikte olmalıdır. Kitapta, konuların işlenmesinde

öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyleri dikkate alınmalıdır. Kitaptaki bilgiler tamamen güncellenmiş olmalıdır.

Konuların işlenişinde yakından uzağa, basitten karmaşığa, kolaydan zora ve somuttan soyuta giden bir yol izlemelidir. İçerik, kitabın amaç ve işlevini ifade eder nitelikte olmalıdır. Kitapta rehber yönergelere yer verilmeli, özet bölümü bulunmalı ve kitap bölgesel farklılıkları dikkate alınmalıdır.

Kitapta konular işlenirken öğrencilerin gelişim basamakları, ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınarak, farklı öğrenme gücüne ve hızına sahip öğrenciler göz önünde bulundurulmalıdır. Örnekler öğrenci seviyelerine uygun olmalı ve konular için yeterli süreler ayrılmalıdır. Önemli kavramlar ve terimler yeterli bir şekilde açıklanmalıdır.

Kitapta alternatif ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarına dayalı ölçme araçları ile öğrencinin coğrafya performansını uzun süreli takiplerle değerlendirme tekniklerine yer verilmelidir.

Kitapta yer alan metinlerde akıcılık, mantık dokusu ve fikir bütünlüğü sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Alım, M. , (2009). **Problems of Geography Education in Turkey**, International Journal of Human Sciences (Online). 6:1.
- Alkan, C. , (1998). **Eğitim Teknolojisi, Anı Yayıncılık**, Ankara.
- Alkan, C. , Kurt, M., (1998). **Özel Öğretim Yöntemleri, Disiplinleri, Öğretim Teknikleri**, Anı Yayınları, Ankara.
- Atalay İ. , (2004). ”**Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Dizisinde Yayımlanan Coğrafya Ders Kitapları Hakkında Düşünceler**”, 1. Sosyal Bilimle Eğitimi Kongresi (15-17 Mayıs 2003), Tebliğler Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Atıcı, T. , Samancı, N. K. , Özel, Ç. A. , (2007). **İlköğretim Fen Bilgisi Ders Kitaplarının Biyoloji Konuları Yönünden Eleştirel Olarak İncelenmesi ve Öğretmen Görüşleri**, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi (Kış 2007), Sayı:1, Cilt:5, Sayfa:115-133.
- Biricik, A. S. , Balcı, A. , Elmastaş, N. , Polat, S. , (2003). “**İlk ve Orta Öğretim Kurumları’nda Okutulan Coğrafya Ders Kitapları Üzerine Bazı Düşünceler**”, Coğrafya Kurultayı, Bildiriler, Gazi Kitabevi, Ankara
- Boydaş, N. , (2003). “**Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Görsel Düzen Açısından Değerlendirilmesi**”, Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu, Sosyal Bilgiler, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara
- Büyükalan, S. , (2003). “**Ders Kitabı Ve Öğretim İlişkisi**” **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu**”, Sosyal Bilgiler, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara
- Büyükkaragöz, S. , Çivi, C. , (1997). **Genel Öğretim Yöntemleri**, Öz Eğitim Yayınları, Konya.
- Ceyhan, E. , Yiğit B. , (2003). “**Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi**”. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Demirci, A. , (2004). “**İlk ve Ortaöğretim Coğrafya Eğitimi ve Coğrafi Bilgi Sistemleri: Fiziki Coğrafya (Deprem ve Volkanlar) Konusu ile İlgili CBS Tabanlı Örnek Bir Ders Uygulaması**” 3. Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri Bildiriler Kitabı, İstanbul.
- Demirel Ö. , (2003). **Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı**, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

- , (2004). **Kavramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme**, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Demirel, Ö. ,Kıroğlu, K. , (2005). **Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi**, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Demirkaya, H. , Tomal, N. , (2003). **“Lise Coğrafya Ders Kitaplarının Eğitimdeki Yeri ve Değerlendirilmesi”**, Türk Coğrafya Kurumu, Coğrafya Kurultayı, Bildiriler, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Doğanay, H. ,(1992). **Coğrafya’da Metodoloji**, Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları, No:28, Erzurum.
- , (1993). **Coğrafya’da Metodoloji**. MEB Yay. Öğretmen Kitapları Dizisi, Ankara.
- , (1998). **“Coğrafya ve Liselerimizde Coğrafya Öğretim Programları.”** Coğrafya Araştırmaları, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayını, Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu, Cilt 1, Sayı:1, Ankara.
- , (2002). **Coğrafya Öğretim Yöntemleri**, Aktif Yayınevi, 5. Baskı, Erzurum.
- Duman T. , Karakaya N. , Çakmak M. , Müren E. , Özkan M. , (2001). **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu (Matematik)**. Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Yayın No:282.
- Engin, İ. , Akbaş, Y. , Gençtürk, E. , (2003). **I. Coğrafya Kongresinden Günümüze Liselerimizde Müfredat Programlarındaki Değişimler**, Milli Eğitim Dergisi, Sayı:157, Ankara.
- Erdal, C. , Yiğit, B. , (2005). **Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi**, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Erden, M. , (1998). **Eğitimde Program Değerlendirme**, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Ertürk, S. , (1994). **Eğitimde Program Geliştirme**, Meteksan Yayınları, Ankara.
- Eşgi, N., (2005). **İlköğretim 5. Sınıf Bilgisayar Ders Kitaplarının Görsel Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesi**, Milli Eğitim Dergisi. Sayı:165, Ankara.
- I. Türk Coğrafya Kongresi, (1941). **Kararlar, Raporlar ve Müzakereler**, MEV Ankara, s.26-33.
- İncekara, S., (2006). **“Türkiye ve Kanada’da Ortaöğretim Coğrafya Eğitim ve Öğretiminin Müfredat, Metot ve Araç-Gereçler Açısından**

- Değerlendirilmesi”**, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karadüz, A. , (2006). **İlköğretim Türkçe Dil Bilgisi Kitaplarının ‘Öğreticilik’ Kavramı Bağlamında Eleştirisi**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:21, Sayfa:13-31, Kayseri.
- Karagöz, B. , Çivi, C. , (1999). **Genel Öğretim Metotları, Öğretimde Planlama Uygulama**, Beta Basım Yayım, Ankara.
- Kaya, Z. (2002). **Uzaktan Eğitim**, Ankara: Pagem A. Yayıncılık, s. 9.
- Keser, H. , (2004). “ **İlköğretim 4. Sınıf Bilgisayar Ders Kitaplarının Görsel Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesi”** s; 261, www.tebd.gazi.edu.tr.
- Kılıç, A. , Seven, S. , (2002). **Konu Alanı Ders İncelemesi**, Pagem Yayıncılık, Ankara.
- Kılıç, Z.; Atasay, B.; Tertemiz, N.; Şeren, M; Ercan, L. (2001). **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu, Fen Bilgisi 4-8**, Ankara: Nobel Yay. , s.1.
- Kızılçaoğlu, A., (2006). **Coğrafya Dersi Öğretim Programı Hakkında Düşünceler**. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt 9, Sayı 16.
- , (2005). **Ortaöğretim Ülkeler Coğrafyası Ders Kitaplarının Niteliklerini Artırmaya Yönelik Öneriler**, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 8, Sayı 13.
- Kuzu A. , Yıldırım, Y. , (2008). **Bilişim Teknolojileri Öğretim Programına Yönelik Hazırlanmış Öğretmen Kılavuz ve Öğrenci Çalışma Kitaplarının Uygunluğuna İlişkin Bilgisayar Öğretmenlerinin Görüşlerinin Belirlenmesi**, <http://.ietc2008.home.anadolu.edu.tr/ietc2008.html> (10.2.2010).
- Küçükahmet, L., Kılıç, Z. , Atasoy, B. , Tertemiz, N. , Şeren, M. , Ercan, L. , (2001). **Konu Alanı Ders İnceleme Kılavuzu-Fen Bilgisi 4.-8. Sınıflar**. MEB.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (1983). “**Ortaöğretim Kurumları Coğrafya Programı**”, Tebliğler Dergisi, Sayı:5639, Ankara.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (1992), “**Ortaöğretim Kurumları Coğrafya Programı**”, Tebliğler Dergisi, Sayı:2357, Ankara.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (1995), “**Ortaöğretim Kurumları Coğrafya Programı**”, Tebliğler Dergisi, Sayı:2434, Ankara.
- Nişancı, A. , (1980). **Okullarda Coğrafya Öğretimi Hakkında Bazı Düşünceler**, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi, Sayı 12, Erzurum.

- Öztürk, C. , Dilek, D. , Tekindal, S. , Cin, M., Demircioğlu, İ.H. , Doğanay, A. ve Diğerleri, (2005). **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Pagem Yayıncılık, Ankara.
- Sönmez, V. , (1994). **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**, Pagem Yayıncılık, Ankara.
- Sözer, E. , (1998). **Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilgilerin Öğretimi**, Eskişehir.
- Şahin C. , (2001). **“Ortaöğretim Coğrafya Müfredat Programı Hakkında Bir Araştırma”**, Marmara Coğrafya Dergisi. Sayı:3, Cilt:2, s. 125-138, İstanbul.
- , (2002). **“Orta Öğretim Coğrafya Müfredat Programında Temel Sorunlar”**, Türk Coğrafya Kurumu Coğrafya Kurultayı, 9-12 Temmuz 2002, Bildiriler Kitabı, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- , (2003). **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu (Sosyal Bilgiler)**, Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara.
- Şahin, C. , Yavuz, N. , ve Ark, (2001). **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu, Sosyal Bilgiler, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük**, Nobel Yayınları, Ankara
- Şimşek, H. , Yıldırım, A. , (2006). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Tanoğlu, A. , (1964). **Coğrafya Nedir?** , İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı 14, İstanbul.
- Taş, H. İ., (2004). **Ortaöğretim Ders Kitaplarını Değerlendirme Kriteri ve İnceleme Sonuçları**, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı:9, İstanbul.
- Taş, M. A. , (2007). **Yeni Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (17). Sayfa, 519-532, Konya.
- Tay, B. , (2005). **Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Öğrenme Stratejileri**. Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 1, Cilt 6.
- Tebliğler Dergisi (1995). Sayı: 2434
- Tebliğler Dergisi (2006). Sayı: 2589
- Tebliğler Dergisi (2007). Sayı: 2594
- Tekısık, H.H. (1986). **Ders Kitabı Nedir, Seçimi Nasıl Olmalı?** , Çağdaş Eğitim, 11(110): 1-3.

- Tertemiz, N. , Kayabaşı Y. , Ercan, L. , (2003). **“Ders Kitabı ve Eğitimdeki Önemi”**
Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Toprak, T. (1993). **İlkokul Ders Kitaplarının Öğretim Programlarına Uygunluğunun Değerlendirilmesi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi
Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Topses, G. (2001). **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu, Hayat Bilgisi**, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Turan, İlhan. (2004). **“Açık Öğretim Lisesi Coğrafya Ders Kitaplarının Öğretim Yöntem ve İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi Üzerine Bir Çalışma”**.
XIII. Ulusal Eğitim Bilim Kongresi, İnönü Üniversitesi.
- Ulu Kalın, Ö. , (2007). **“ Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2004) ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İncelenmesi”**, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Yaşar, O. , (2005). **Türkiye’de Okutulan Ortaöğretim Ders Kitaplarında Ölçme ve Değerlendirme Çalışmalarına Yönelik Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım**.
International Journal of Progressive Education. Cilt 1, Sayı 2.
- Yılmaz, C., Zeybek, İ., (1997). **“Ders Geçme ve Kredili Sisteme Göre Liselerimizde Coğrafya Öğretiminin Yeri ve Bazı Sorunları”**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 10, Samsun.

EKLER

EK 1. Anket Formu

Kıymetli Meslektaşım,

Ortaöğretim ‘10. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı’nın İncelenmesi’ konulu bir çalışma yapmaktayım. Elinizdeki anket, 10. sınıf Coğrafya ders kitabını değerlendirmeye yöneliktir. Siz değerli öğretmenlerimizin vereceği samimi ve dürüst cevaplar, araştırmamın bilimsel niteliği açısından son derece önemlidir.

Vereceğiniz cevaplar gizli tutulup, toplu değerlendirme yapıp, başka bir amaçla kullanılmayacaktır.

Anket çalışmamıza katıldığınız için teşekkür ederiz.

Tuba ERTEK

Y. Lisans Öğr.

A- BİÇİMSEL GÖRÜNÜM		EVET	KISMEN	HAYIR
1	Kitap öğretmen ve öğrenci kılavuzu ile birlikte set halinde hazırlanmış mı?			
2	Görsel unsurlar anlatılmak isteneni yanlış anlamaya meydan vermeden açıklıyor mu?			
3	Öğrencilerin katılımına destek verecek şekilde tasarlanmış mı?			
4	Ana ve yan temaları içeriyor mu?			
5	Görsel unsurlar, kitabın içeriğini destekliyor mu?			
6	Sayfalar amaçlı bir şekilde yerleştirilmiş mi?			
7	Görseller altyazıları ile kullanılmış mı?			
8	Kitabı destekleyen CD, kaset gibi yardımcı araç var mı?			
9	Kitapta vurgu kullanılmış mı?			

10	Tablolar okunur, anlaşılır ve renkli bir şekilde mi?			
11	Sayfa düzeni uygun mu?			
12	Harflerin büyüklüğü ve satır aralıkları seviyeye uygun mu?			
13	Haritalarda yer alan unsurlar lejantta gösterilmiş mi?			
14	Görsel materyaller yaş grubunun gelişim özelliklerine uygun içerikte düzenlenmiş mi?			
15	Resim, harita fotoğraf vb. bulunduğu bölümün içeriğine uygun mu?			
16	Bölüm uzunlukları işlenen konuların önemine uygun mu?			
17	İçindekiler listesi doğru ve yeterince ayrıntılı mı?			
18	Yazı stili süsten arınmış ve sade mi?			
19	Görsel unsurlar belirli bir bütünlük gösteriyor mu?			
20	Baskı hataları var mı?			
21	Kitabın basım tarihi ve baskısı bulunuyor mu?			
22	İçindekiler sayfası var mı?			
23	Tablo şekil ve şemalar için liste var mı?			
24	İçeriğe uygun sözlük bölümü düzenlenmiş mi?			
25	Sınıfın düzeyine uygun olan kaynakça ve yararlanılan eserleri gösteren kaynakça var mı?			
26	Ekler bölümü var mı?			

27	İndeks var mı?			
28	Yazar ya da yazarlar hakkında bilgi verilmiş mi?			
29	Kapak ilgi çekici mi?			

B- BİLİMSEL İÇERİK		EVET	KISMEN	HAYIR
1	İçerik Türk Milli Eğitimi'nin amaçları ve temel ilkeleri ile tutarlı mı?			
2	İçerik milli, ahlaki, insani ve kültürel değerlerle tutarlı mı?			
3	İçerik kurum ve dersin amaçları ile tutarlı mı?			
4	İçeriğin sunumunda bölgesel farklılıklar dikkate alınmış mı?			
5	İçerikte yer alan bölümler, üniteler ve konular arasında hacim bakımından makul ve öğretim programına uygun bir denge kurulmuş mu?			
6	Konuların işlenişinde öğrencilerin daha önce kazandırdığı bilgi, beceri, tutum ve davranışlar ile aynı sınıfta okutulan diğer derslerle ilişkisi dikkate alınmış mı?			
7	Her konu ile ilgili yeterli bilgi verilmiş mi?			
8	Konunun amacı ve işlevi açık bir şekilde ifade edilmiş mi?			
9	Amaçlar, hedefler ve davranışları gerçekleştirilebilir nitelikte mi?			
10	İçeriğin uygun bir şekilde geliştirilmesi ve birbirleri ile ilişkili kavramlar bir bütün olarak verilmiş mi?			
11	İçeriğin örgütlenmesinde süreklilik, ardışıklık ve bütünlüğü dikkate alınmış mı?			
12	İçerikte gereksiz ayrıntı ve fazla bilgiye yer verilmiş mi?			
13	İçerik, öğrencileri muhakeme etmeye, bağımsız ve yaratıcı düşünmeye yönlendiriyor mu?			

14	İçerik, öğrenciyi daha çok öğrenmeye ve araştırmaya teşvik edici nitelikte mi?			
15	İçeriğin güncel olarak verilmesine özen gösterilmiş mi?			
16	İçerik doğal, sosyal, estetik, ekonomik ve kültürel bütünlük içerisinde öğrencinin günlük yaşantısında kullanabileceği şekilde mi?			
17	Konular günlük hayatla bağlantılı olarak bilimsel, doğal, sosyal, estetik, ekonomik, sosyo-kültürel boyutlar içerisinde ele alınmış mı?			
18	İçerikte bilişsel, duyuşsal, devinimsel etkinlikler dengeli mi?			
19	İçerik ilgi uyandırıcı mı?			
20	Ünitelerin sonunda derste anlatılanlar özetlenmiş mi?			
21	Öğrencilerin konular arasında bağ kurmalarını sağlayacak tekrar bölümleri bulunuyor mu?			
22	Öğrenciler için rehber yönergelere yer vermiş mi?			
23	Kazanımları karşılayacak yeterli etkinlik, konu, harita vb. ipucuna yer verilmiş mi?			
24	Çeşitli coğrafi olayların sunumunda sebep ve sonuç ilişkisi göz önünde bulundurulmuş mu?			
25	Hatalı genellemelerden kaçınılmış mı?			

C- ÖĞRENME, ÖĞRETME ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME		EVET	KISMEN	HAYIR
1	Konuların anlatımında basitten karmaşığa ilkesi dikkate alınmış mı?			
2	Konuların hazırlık aşamasından başlayarak kavramların öğretilmesi ve becerilerin kazandırılmasında aşamalı bir sıra izlenmiş mi?			
3	Önemli terimler ya da kavramlar yeterli bir şekilde açıklanmış mı?			

4	Konuyu kavramak için yeterli örnek, deney, araştırma, gözlem bulunuyor mu?			
5	Konuların işlenişinde öğrencilerin gelişim basamakları ilgi yetenek ve ihtiyaçları dikkate alınmış mı?			
6	İçerik farklı öğrenme gücüne ve hızına sahip öğrencilere hitap edici özellikte mi?			
7	Konulara ayrılan süre yeterli mi?			
8	Konuların anlatımında günlük yaşamla bağlantılar kurulmuş mu?			
9	Örnekler öğrencileri düşünmeye, tartışmaya yönlendiriyor mu?			
10	Araştırmalar ve etkinlikler güçlük düzeylerine göre gruplanmış mı?			
11	Verilen örnekler öğrenci seviyesine uygun mu?			
12	Örnekler konuyu pekiştirir nitelikte mi?			
13	Örnekler kolaydan zora doğru hazırlanmış mı?			
14	Her konu sonunda verilen sorular öğrencinin o konuyu anladığını gösteren düzeyde mi?			
15	Öğrenme etkinlikleri ve öneriler, alıştırılmalar öğretmenden destek almadan öğrenciler tarafından gerçekleştirilebilir türden mi?			

D-DİL VE ANLATIM		EVET	KISMEN	HAYIR
1	Doğru, açık, sade, anlaşılır bir dil ve anlatım kullanılmış mı?			
2	Metinlerde akıcılık, mantık bakımından tutarlılık ve fikir bütünlüğü bulunuyor mu?			
3	Dil, öğrencilerin gelişim özelliklerine ve düzeylerine uygun mu?			
4	Cümleler kurallı mı?			
5	Yazım (imla) kurallarına uygun mu?			
6	Noktalama işaretleri doğru kullanılmış mı?			

7	Kullanılan noktalama işaretleri, sınıf seviyelerine uygun mu?			
8	Bir kavrama karşılık kitabın her yerinde aynı kelimeler kullanılmış mı?			
9	Yabancı sözcükler orijinal şekilde yazılmış ve okunuşları parantez içerisinde verilmiş mi?			
10	Konu alanına ait kavramlar doğru kullanılmış mı?			
11	Bilinmeyen kelimelerin açıklandığı bir bölüm var mı?			
12	Kelimeler öğrencilerin gelişim özelliklerine göre seçilmiş mi?			
13	Kelimelerin uzunlukları okuma becerilerine uygun mu?			
14	Paragraflar kendi içlerinde giriş, gelişme ve sonuç cümlelerinden oluşmuş mu?			
15	Her bir paragraf bir fikri açıklamaya yönelik mi?			
16	Metindeki paragraflar arasında bağlantılar açık bir şekilde kurulmuş mu?			
17	Ders kitaplarında konu alanlarına göre farklı anlatım şekilleri kullanılmış mı?			

Ek 2: Anket Uygulama İzni

T.C.
ERZURUM VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4-25-01-05/

Konu : Anket Uygulanması

28660 02.07.08

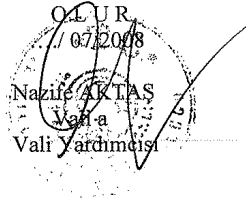
VALİLİK MAKAMINA

- İlgi a) Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 13/06/2008 tarih ve 008249 sayılı yazısı
b) Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve kurumlarda yapılacak araştırma desteğine yönelik izin ve uygulama yönergesi.

İlimiz Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü Yüksek Lisans Öğrencisi Tuba ERTEK'in "10.sınıf Coğrafya ders kitabının incelenmesi" ile ilgili tez çalışmasına esas teşkil edecek anket çalışmasını Müdürlüğümüze bağlı ilgi (a) yazı ile teklif edilmiş olup Müdürlüğümüz Araştırma Değerlendirme Komisyonu Başkanlığının İlgi (b) yönergesi çerçevesinde anket formları incelenmiş olup ilgilinin ekte belirtilen okullarda 15-30 Eylül 2008 tarihleri arasında anket çalışması yürütmesi Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğünde olurlarınıza arz ederim.

M.Rağip ÜYE
Millî Eğitim Müdürü

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında Erzurum'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 1998 yılında Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği programını kazandı. 2002 yılında lisans eğitimini tamamlayıp, 2003 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Anabilim Dalı'nda yüksek lisansa başladı. 2002 yılından bu yana Milli Eğitim Bakanlığı'na Bağlı Erzurum ilindeki çeşitli ilköğretim okullarında sınıf öğretmeni olarak görev yaptı. Halen Erzurum ilinde sınıf öğretmeni olarak görev yapmaktadır.